B

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
68
13 B
27

PETRI CVRSII CIVIS RO. DEFENSIO PRO ITALIA AD ERASMVM ROTERODAMVM.

F. Molſa.

Excitet oceanus quicquid pater alluit undis,
Et totum pubes Te tua Rhene bibat,
Non minus Italiæ ſtabit decus, ignea dum uis
E Curſi docto fulminis ore cadet
Sic Iouis immoto conſurgens robore quercus
Contemnit Borreas, debilitatq; Notos.

QVod orbis illa debellatrix Italia ab Eraſmo Germano mľtis iã editis mõum ẽtis celebri, ĩ Myconio caluo iterpretando, eſt iudicata, tam raro bellaces, pducer̃, q̃ raro fidos Africa, Eruditos Scythia: Nõ potui me cõtinere Paule Pont. Max. Quin eius Terræ defenſionẽ ſuſcipere, quæ me, meoſq; omneis auos, atauoſq; naſcẽtes, excepiſſet. Cũ uero ſuſceptam, ac uix dũ omnibus membris informatam, quidam uiri mihi amiciſſimi, iidemq; doctiſſ. uidiſſent: uiſam, ut ederem, editam Eraſmo, ut q̃ primum mitterem ſuaſerunt: perſuaſeruntq; facillime: quod hunc ingenii mei fœtum, non tam externis gentibus eloquẽtiæ oſtẽtatorẽ, q̃ Italiæ mei erga ſe ſtudii, ſeu pietatis potius, declaratorem: & Eraſmo mutandæ, tollẽdæq; ſententiæ pſuaſorem eſſe cupiebã. Cuius ego uoti ut certius cõpos fierem, maturandã mihi editiõem eſſe uidebã, ne dũ hũc intra parietes, ueluti intra uteꝝ, diutius cohiberem, formarem, colorarem q; moroſius: aliquid de me, aut de illo fieret. Cũ igit̃ hi meo magis propoſito, & me tu: quã ſuo iudicio in ſñiam traxiſſent: piaculum me cõmittere putaſſem: ſi partũ hunc alius, quã tuis auſpiciis in hoĩum lucem edidiſſem. A quo licet facto una me rõ auocare potuiſſet: Quod

in altiſſimo iſto tuo rerum humanarum faſtigio, tuam quoque ſingularem eloquentiã reformidare debebam: longe tñ plures, longe me maiores rationes, ad id audendũ ſunt hortatæ. Primũ, quod te Italum ſciebã, ſciebam & Romanum: nec ciuem modo clariſſimum, ſed Principẽ ampliſſimum, ac ex ampliſſimis principibus procreatum: q longa ſerie, multis ſæculis, plurimis rebus, bello, & pace: fortiter, ſapienterque geſtis, Italiã ab externis periculis defendiſſent: utque hanc ciuitatẽ uariis beneficiis affeciſſent: ſic & hãc urbem, clariſſimis monumentis exornaſſent. Deinde quod tu iã nõ Italiæ modo cunctæ, cunctoque, (quã late patet) Chriſtiano Imperio præſideres: ſed quod longe prius id ſis meritus, quã adeptus. Quodque is, cui ſucceſſiſti, te prius tanta ſucceſſione dignũ iudicauerit, quã in morbum inciderit. Cui. n. eſt obſcurum? Clementẽ VII. In cõponendis Italiæ bellis, inteſtiniſque ſeditiõibus (qbus forſan ab Eraſmo minus bellicoſi exiſtimari potuiſſemus) tuo præcipue uſum fuiſſe conſilio? Cui & illud iã eſt incognitum? licet intra parietes factũ? Eundẽ in ſua illa tã longa ualetudine, cũ te ſibi ſucceſſurum animo (quod morientes ſolent) præſagiſſet: tantũ ſua quoque ſponte tuis uirtutibus, tuæque ſapientiæ tribuiſſe, ut ſuos omneis, ad quos id oĩum præclariſſimũ munus ptineret, quadã quaſi teſtamenti religione obſtrinxerit: te (quantũ ipſi poſſent) ut Chriſtiani nauigii gubernaculo moderando, Luteraniſque procellis ſedandis, præficerent: te unũ teſtatus parẽ, unum

teſtatus idoneum, qui Italiæ, omniumq; Chriſtianarum nationum dubiam adhuc, incertamq; concordiã ſtabilires: religionem labefactatã, redintegrares: Pontificiã maieſtatem imminutam, amplificares. Nec modo hæc, quæ ad publicas, piaſque: ſed quæ etiã ad priuatas familiæ rationes ꝑtinent, ſunt uulgatiſſima: Tantum præterea illũ tuæ bonitati, & fidei credidiſſe, ut cum ſuorum omnium tibi tutelam, ueluti parenti optimo, cõmendaſſet: Tuq; illos in tuã fidem recepiſſes, extremum ſpiritum, ut de reip. ſuorumq; ſtatu ſecurus, æquo animo naturæ reddiderit. Demum ea me præcipue ratio mouit, Quod te, tum longo rerum uſu, tum exactiſſima doctrina, optime omniũ ſcire non ignorabã: bellorum, quas tot annos pertulimus, iniurias, non tam (quod multi putant) Italorum animorum diſiunctione, populorumue mobilitate, quã imperantium uarietate, poteſtatumq; diſſimilitudine contigisse. Quæ ſi nunc in Italia, ut in ſapientiſſima quondã Græcia, paſſim exiſtat: Cui (niſi rerum p. ignaro, mirum uideatur) ſiqdem in noſtra hac regione, quod in aliis non item: Tot fere ſunt principes, tot Reges, quot maximæ, quot opulentiſſimæ ciuitates: Quas conſtat esse quã plurimas: Tot fere rerum p. formæ, quot illarum ſunt poteſtates. Quarum diuerſiſſimos fines ſi diligenter animo expendisset Eraſmus: ex his bellorum fontem, ex his ſeditionum originem, ex his Italiam non ab externis uictam: ſed ab Italo externis patefactam animaduertisset. Nec, ꝙ externi Ita

lis uocantibus, Italis fauentibus, Italiã ſupiorib9 annis fœdiſſime lacerarint: huius propterea, ne dũ oĩs æui Italos raro bellaces iudicaſſet: iudicatos literis cõſignaſſet. Vt mihi uideat̃ Eraſmus, aut nõ legiſſe, aut lectũ, ut uanum neglexiſſe, Italis ueluti pſtãtioris naturæ ciuibus gñoſioꝝ ſiderũ affulſu, regios imperandi ſpũs ita eſſe infuſos, bellandiq; ꝑtinaciã ita natura eſſe inſitã: ut bella ſemp agitare, bella tractare, bella expetere, & quæ ſuis uiribus nequeant: ea alienis moliri cogantur. Sed ego ſtult9: qui hanc alterius loci diſputationem eſſe nõ uiderim. Qđ aũt. P. B. ad meæ defenſionis editiõem ꝑtinet: debueram (ut dicebam) a tã audaci ꝓpoſito abſterreri: inq; tua oĩum diſciplinaꝝ eruditiõe, tuã quoq; eloq̃ntiã, acerrimũq; iudiciũ reformidare. Niſi ſupioribꝰ cauſis ea ẽt acceſſiſſet, qđ me, ſi nõ magnã, aliquã ſaltẽ abs te, aliisq; Italis grãm ĩituꝝ ſpauerim: ſi bellicã tot diuinis uerius miraculis, q̃ humanis facinoribus nr̃æ regionis multis ſæculis ꝓpagatã gloriam, ne unus Eraſmus præriperet, ego primus obſtitiſſẽ: maluiſſemq; doctiſſimi uiri ſimultates appetere: q̃ illam, aut oĩno relinq̃re indefenſam: aut clarioribus oratoribus nõ indicare defendendã. Nam ſi hæc tã inſignis nota in Eraſmi Adagiis indefẽſa, inculpataq; inueteraiuiſſet, non paꝝ fuiſſet timendum, ne poſteri, nõ tam Italos ut uanam neglexiſſe, q̃ ut uerã diluere nequiuiſſe, eſſent opinaturi. Vale. octauo kal. Decembr.

M. D. XXXIIII.

PET. CVRSII CI. RO. DEFEN SIO PRO ITALIA AD ERAS MVM ROTERODAMVM.

ETſi Eraſme bellica Italoꝝ militũ,
ac Impatoꝝ egregia facinora, tot,
tanta, tamq; incredibilia ſemp exti
terunt: ut nullius facundiſſimi ora-
toris eloq̃ntia, tam admirabilis, tam excellens, hu
mano captu comprehendi queat. Quæ lõgiſſimi
æui ſpatio illis enumerandis, nedum explicandis
ſatis eſſe puteť. Tamẽ qđ tu unus, (quãtũ ſciã,)
tot ante actis ſæculis es reptus: qui Italos raro
eſſe bellaces, & ſenſeris, & id literis cõſignare, po-
ſteriſq; ꝑdere nõ dubitaueris: nõ eo me animi ro-
bore, ea mentis tranqllitate præditũ fateor, ut co-
gnita hac, licet uana, Italiæ ignominia, non ſim re
pente publica cauſa uehementisſime comotus:
Priuata, acerbisſime triſtatus. Publica, qđ gentẽ
tu Italam, ea laude ſpoliare tentaueris: qua om-
nium gentium, oĩum ſæculorum, omnium autoꝝ
teſtimonio, ipſarum deniq; rerum geſtarum in ſo
lis terrarum ultimis, uariis adhuc in locis extan-
tibus monumentis, omnibus gentibus, longo in-
teruallo antecelleret. Priuata, quod huic tam in
dignæ notæ, tam iniuſtæ ignominiæ, qua eam tu
regionem affeciſti: In qua ego, meiq; omnes aui,
atauiq; esſent procreati: pro ipſius dignitate di-
luendæ, me omnino imparem esse cognoſcerem,

Hinc igitur rei indignitas Eraſme me,ut tibi ab ſenti hanc defenſionē ſcriberē,hortabat̄. (Quan do præsēs aut tibi recitare,aut de hac tecū re fa‑ miliarius colloqui,nō poſſem.)Hinc mei ingenii infirmitas:tui præſtantia,ab hoc me opere deter rebat. Nam ſi tantam rem aggrederer,mihi non parum timendum eſſe uidebam,ne huic oneri te mere ſuſcepto,turpiter ſuccumberem: ſi non ag‑ grederer,non minus timendum,ne meam, quan‑ tacunq; eſt,operā,publicæ cauſæ male denegaſſe iudicarer:priuatiſq; plus animi offenſionibus, q̄ publicis tribuiſſe,iure ab illis reprehenderer: qui non ignorarent,paucis ante menſibus, ſummo ſtudio,acri contentione,longa oratiōe,priuatam cauſam animoſe defendendam ſuſcepiſſe: ſuſce ptam animoſius defendiſſe, Itaq; cum aliquādiu id animo uolutaſſem,ea tandem deliberanti ſen‑ tentia potior,ea ratio uiſa eſt probabilior: ut de hac tibi re uel cum periculo minus egregie naua‑ tæ operæ ſcriberem,quā cū neglecti officii,ac pie tatis nota omnino conticeſcerem. Siquidem in‑ geniii infirmitas,ac eloquentiæ tenuitas, tolerari forſitan poſſit:Officii,ac pietatis cōtemptus nul lo modo poſſit. Huc acceſſit,quod ab iis, qui bel licis Italorum laudibus fauent,aliquam me om‑ nino gratiam initurum ſperauerim,quod cū pri‑ mus id tentauerim,Clariores oratores, non ſtu‑ dio tamen mecum contendendi,neq; q Italia nō ſe,ſola ſui celeberrimi nominis maieſtate defen‑ dat,ſed ne ſummorum oratorum patrocinio ca

rere

rere uideatur,id ſint ſumma cum laude perfectu-
ri, Quod ego maioribus animis,q̃ uiribus,dolē-
tius, q̃ ſubtilius conatus, perficere nequiuerim.
Rogo te igit Eraſme, ut poſito tuo ad breue tē-
pus Italorum militum odio, aut (ſi ita mauis)
ignauiæ italæ contemptu: Tuoq; item erga te,&
tuos amore, tantiſper te mihi attentum, beniuo-
lumq; exhibeas,donec ego in ea cauſa tuum ultro
iudicium ſubeam:audacterq; ſuſtineam: In qua
tu prius Italam gentem damnaueris,q̃ nos te il-
lam unq̃ accuſaturum putauerimus:tuiq; priſti-
ni iudicii tantiſper obliuiſcaris: nihilq; huc affe-
ras præiudicati:dum tu contra,quid ego de tuo
hoc iudicio ſentiam,intelligas:idq; ut libenter fa-
cias,non hæc te ſola cauſa debet impellere, q̃ no-
uo,inuſitatoq; liberalitatis genere te in tua ſentē-
tia retractanda iudicem non detrectem, cuius te
reum apud ſeueriſſimos iudices,& iure agere,& le-
gibus peragere potuiſſē: Sed ea quoq;,quod eo,
tota hac elucubratione temperamento, me uſuꝝ
polliceor: ut in ſumma,publicaq; iniuria,nullam
contumeliam,in uehementiſſima iracundia,nullū
ſis inſolentius conuitium a me auditurus. Dabo
enim enixe operam, ut te indigne feciſſe,comiter
magis oſtendam,q̃ te cōtumelioſe, ſuperbeq; re-
futē. Tua ſiquidem ætas ingraueſcēs,tuæ uariæ,
ſingulareſq; ingenii uirtutes, cauſæ prætereanο-
ſtræ fiducia (utinam ſic & eloquentiæ) mihi ſua-
ſerunt,ut lenius tecum agerem:teq; amice potius
interrogarem,monerem q; humaniter: q̃ aut pe-

B

tulanter exagitarem: aut hoſtiliter inſectarer: ſpe‑ro enim, ſi ſine iurgio te appellatum uideris, fore, ut quem res ipſæ, non tam ſcriptæ, q̃ geſtæ: nec tam auditæ, q̃ uiſæ: quenq; non tam ipſa fama egregiorum, diuinorũq; Italiæ facinorum, quaſi per manus (ut dicunt) tradita, q̃ cõcordi omni‑um linguarum ſermone intexta hiſtoria nõ dum mouerint, noſtra forſan oratio, ſi nulla uerborũ immoderatiõe efferatur, nullumq;, e, barbatis il‑lis priſcis prouinciarum expugnatoribus ad inui‑diam in te conflandam ab inferis excitet, ſola ue‑terum Italorum exiſtimatione contenta, a priſti‑na te mẽte, ſentẽtiaq; deducat, inuitetq; ſimul: ut ueluti Achilles Telephũ, eadẽ, qua uulnerauerat haſta ſanauit, ſic tu, Quo Italis ſtilo ignauiæ uul‑nus intuliſti, eodẽ placatior factus, medearis.

¶ Principio Italiam Eraſme, quam tu ignauiæ damnaſti, tam multis annis, tam uariis, exitiali‑buſq; bellis, tot inteſtinis, tamq; nefariis ſeditio‑nibus, tamq; multiplici calamitatum genere ue‑xatam, ut nemo non nouit, ſic nos nõ modo bo‑norum, fortunarumq; omnium prope interitum, ſed eloquentiæ quoq;, cæterarumq; diſciplinarũ, non paruam iacturam factam, neq; ſine dolore recordamur, neq; ſine gemitu recẽſemus: neq; ſi‑ne pudore fateri cogimur, latinas literas in ſuo latio aliquot ãnis ita rarius coli deſiiſſe, ut in alie‑no, q̃ in ſuo, lætius ſolo florere, uberioreſq; pere‑gre, q̃ domi fructus producere cæperint. Quam obrem Venetis interea, Patauinis, Gallis, ac Ger‑

manis,ad quos illæ,ubi tutius ageret, immigraſſent,non mediocriter inuidebam,ſic tamen ut lõge magis Italis ſuccẽſerem:qui inteſtinis ſeditionibus,belli,& pacis artes,quæ noſtrorum maiorũ propriæ,perpetuæq; fuiſsẽt:nec quo deberẽt ſtudio perſequi, nec qua cuperẽt laude cõſequi ualerent,Cæterum compoſitis tãdem Italiæ rebus, animo aliquantum recreatus, ſperare cæpi, latinas literas breui, quaſi poſtliminio, in domum ſuam ueterem remigraturas:meq; eo nomine cõſolari,quod Itali, qui ineuntibus noſtræ tẽpeſtatis bellis uiſi fuerant externis hoſtibus minus bellicoſi,quod longa rei militaris deſuetudine, ueteris militiæ diſciplina exoleuerat, ac priſca illa animorum ferocia elanguerat, ita breui,licet in partes diuiſi,bellica uirtute claruiſſent, ut Italiæ hoſtes uelint, nolint, fateri cogantur, Italiam nec cum Italiæ quidem uiribus uinci,ſubigiue poſſe.

¶ Cum igitur ita me cum multis ſæpe eſſem cõſolatus,meq; non ad grauiora illa philoſophiæ, ac eloquentiæ intermiſſa ſtudia,ſed ad manſuetiores muſas longo interuallo reuocaſſem, ecce non conuicianti,non accuſanti,non aliena occupanti. Ampliſſimum Rodulſum Cardinalẽ carmine tantũ laudanti, lis Rodulfi nomine, aliena calumnia, alieno carmine mihi eſt intentata, nec ideo, quia non qua debui,ſed quia illum,qua potui laude,adornarim,quam ego litem dum dffringere appararẽ,& in obiecto robore (Quis hoc unq; putaſſet) diluendo uerſarer, altera mihi &

Indigne damnatæ abs te regionis cauſa eſt indi-
cata magis, ne neſcirem, q̃ ut defenderem oblata,
argumento longe diſſimili, ratione longe diuerſa,
longe diſpari iniuria, ac nota, tam inſignite Italo
nomini impreſſa, ut pro ea una diluēda Itali om-
nes, Qui, non aquis pluuiis, ſed uiuo oratiōis flu
mine exundant, dicendi facultate cōtendere, Qui
bellicarum uirtutum ſtudio, gloriaq; trahuntur,
gladiis, telis, equis, uelis depugnare, digladiariq;,
deberent. ❡ Nec me latet Eraſme priuatā illam
meam fuiſſe eiuſmodi, ut eam quiſpiam ſine ulla
uocis contumelia, graui tantum taciturnitatis iu
dicio, ſatis ſe ꝓbe diluiſſe, ſatis ſe digne uīdicaſ-
ſe, ſatis demum ſe alte clamaſſe, ſi renidēs tacuiſ-
ſet, exiſtimare potuerit. ❡ Ego uero non ſum
paſſus omnino neglectam elabi, q; neq; a bonoꝝ
ueterum conſuetudine abhorrere, neq; a noſtroꝝ
ſtudiorum ratione alienum eſſe uidebam: ſi apud
Rodulfum, apud quem, & per quem, huius nomi
ne ſuppoſito, ſuo ſuppreſſo, illi me maleuoli con-
uitiis transfixum, ad poſteros infamem trāſmit
tere ſunt conati, ego illis crimine magis diluēdo,
q̃ ingerendo reſponderem: ne illi, illorūq; ſimiles,
& mihi, & innocentibus aliis poſthac impune ſe
negocium facere poſſe confiderent. Quū præ-
ſertim non prioribus probris contenti, cum ſibi
reſponderi, non carmine, ſed ſoluta oratione au-
diſſent, ab illa me commentanda, edendaq; de-
fenſione, qua barbaricis minis, qua ueneni, ferriq;
terrore, abducere ſunt conati, ſed ignē igni addi-

deruit. ¶ Publicam autem, o cœlum, o mare, o terra, Italæ uirtutis, ac bellicæ fortitudinis teſtes, quis negligendam dixerit? quis duxerit differendam? In qua orbis illa debellatrix Italia, e qua plures bellicoſiſſimi exercitꝰ multis ſeculis, quam ex equo ſemel Troiano fortiſſimi uiri prodiere, nullo defendente eſt poſtulata imbelliæ, eſt damnata ignauiæ: nec ab adoleſcente, iuueneue aliquo, fictis ſe cauſis exercente, iuſtos, iniuſtos, amicos, inimicos, æque exagitãte: nõ a, milite: duceue aliquo bellicoſiſſimo, ſed a te, tua uenia, Phormione uerius, quam Annibale, & ſene, non oratoris, non declamatoris, ſed meri interpretis munus obeunte, armorum autem, caſtrẽſiumque laborum, ac militarium periculorum inſolentiſſimo, & niſi tuam eruditionem admirarer, & uenerarer canitiem, dicerem, & ſcribendæ dicæ, & informandæ cauſæ inexpertiſſimo: quod integram, amicamque nationem, nõ legitime, non lite conteſtata, non præſentem, in iudiciũ uocaueris, abſentemque prius ignauiæ damnaueris, quam ſe illa nouerit accuſatam: Et quo teſtatior eſſet damnatio, eam literis cõſignaſti, conſignatam, iam quartum emiſiſti. ¶ Quæ tamen adhuc mihi eſſet incognita, niſi & ſors, & amicus indicaſſent: Nam quum ego contra noſtrorum militum uirtutem, & eorũ præcipue, qui contra Cæſarianum illum ueteranorum inuictũ, ex uariiſque nationibus conflatum exercitum tam fortiter, tam animoſe, tam fœliciter annuam Florentiæ obſidionem pertuliſſent, quibus poteram

tum laudibus extuliſſem: Franciſcus Marſupi-
nus,ciuis Florentinus,ſenex (ut optimus, ſic pru
dentiſſimus) qui illi forte ſermoni interfuit, nihil
a meis laudibus cunctatus,repente e ueſtigio tua
Adagia afferri iuſſit,uoluitq; ſine mora,Myconii
calui, uulgati ſane adagii, non uulgatam tamen
tuam interpretationem legerem,In quo Germa-
norum tu doctiſſimorum omnium Coryphæus
enodando,ſine ulla exceptiõe militum, equitum,
ducum,locorum,armorum,temporum, cenſorio
ſupercilio,grauitate prætoria,autoritate ſenato-
ria,ſtatuis,decernis,pronuncias,Italum bellacem
tam inuentu rarum,q̃ Pœnum fidum,q̃ Scythã
eruditum. ¶ Is igitur quod eundem, quem ego,
Citorum,recentioris nominis in urbe montem in
habitat,eſtq; mihi amicus, ut qui maxime, Quo
æqore arbitror animo ferrem inuidorum in me
maledicta,roburq; in his mihi, ut probroſum, ob
iectum,uoluit oculis ſpectarem, ac citra dubita-
tionem intuerer,te nullo duce,nullo probato au-
tore,nullo exemplo auſum,Italis omnium gentiũ
uictoribus,quaſi Gamphaſantibus inurere per-
petuam notam imbelliæ. Quod uerbũ,ſi tuis for
ſan auribus inuſitatius uideatur, ego ideo confi-
dentius utar,repetamq; frequentius,quod tũ rem
de qua agitur, ſignificantius exprimit:tum quod
ſperem uſu noſtro poſſe molleſcere. Subſtiti igit̃
Eraſme, ut debui,ad tuam tam nouam,tam ino-
pinatam cenſuram, attonito neſcias, an irato ſi-
milior:parua tamen mora,ita uiolenter illa conci

tati ſtomachi procella me perculit, ita grauiter afflixit, ut non modo affectũ meæ defenſionis curſum retardarit, ſed ita impetuoſe interruperit, ut parum abfuerit, quin me, ueluti naualẽ deſultorem, e, qua uehebar nauicula, in hanc recentiorem tranſultare, remis, uelisq; orationis, aut ſolam impellere, aut hanc cum illa adligatam quaſi remulco trahere coegerit, eramq; omnino alterum facturus, niſi Marius Volaterranus literarii nauigii ut gubernator clariſſimus, ſic imminentis tempeſtatis præuiſor certiſſimus, ſcopulorumq; in turbato ſtudiorum æquore euitator ſollertiſſimus, ab hoc me propoſito abduxiſſet, fidiſſimuſq; autor extitiſſet, ut qua cæpiſſem, ea me ſola naui in proximum portum reciperem. Nam quum autorem reputabam, Germanum noueram, quem (ut in tua quadam ſcripſiſti epiſtola) ingenue dicere & facere addecet, Quũ ætatem, annos plus, minus, octoginta: Quum eruditionem, neminem noſtra hac ætate plura legiſſe, aut forſan ſcripſiſſe, neminem certe plura edidiſſe. Quum iudiciũ, tam ſubactum, tam emunctum, ut in tuo tibi Ciceroniano, ne ipſe quidem Cicero, ipſe ſit Cicero: ac (ut apertius loquar) tua iſta cenſura effectum, ut ne ipſe quidem Cicero apud poſteros tanti ſit futurus, quanti hactenus a ueteribus eſt habitus.

¶ Quo igitur magis & rem, & hominem animo expendebam, eo Eraſme uoluiſſem magis, (quando Italos tam habes deſpicatos) ut eruditos, q̃ bellaces Italos inuentu raros & ſenſiſſes, & ueniẽ

tibus id ſeculis prodere, perſuaderemq́; curaſſes? Quando Romanum, plures ſæpe bellaciſſimorũ Italorum legiones extra Italiam aluiſſe conſtet, q̃ domi doctiſſimorum(ut ſic dixerim)decurias. Quando & tu legeris latinas acies tanto pugnæ ſtudio, tanto, tanq; pertinaci animorum ardore certaſſe: ut terræ motum. quo multarum urbium partes collapſæ, montes proruti, flumina rapido curſu auerſa fuerint, nemo tamen pugnantiũ ſenſerit: An ſi nobis optio detur? non malimus Italũ bellacem, & robuſtum? q̃ diſertũ, ac eloquentem? Siquidē populus Romanus (ſi ueræ ſunt Græcorum in hac re hiſtoriæ, Romanæ etenim in lite Romana Germão homini ſuſpectæ forſitã ſint) imperii fines oceani littoribus, rerum geſtarum famam, cœli orbibus terminauit, quingentiſq; ãnis cũ ſola Italia uario euētu luctatus, reliquũ orbis intra ducentos ſubegit, uictoriis, triũphiſq; peragrauit. Vereor tamē Eraſme ne tui amatores, qui ut multi quidē ſunt, ſic illos tibi ꝑfecto neq; inuideo, neq; demptos cupio, de noſtræ ætatis milite, te intellexiſſe aſſeuerare audeant, non tam iudicium, in re præſertim tam aperte, tam clare, falſa, q̃ amici excuſationem ſequentes. Nam qs tam leuiter primoribus labiis literas deguſtauit? tanq; parum comunis eſt ſenſus particeps? qui non uideat, nec te id ſenſiſſe, nec ſcripſiſſe, nec ullo modo cuiq; probari poſſe, ut tantus tu uir, tantæ rei ſtatuendæ, ac iudicandæ, tam alte, tam negligenter indormiueris, ut adagiũ illud, quod ad

cœli,

cœli,non ad ſæculi:ad regionis,non ad exercita-
tionis:ad naturæ,non ad fortunæ culpam erat
accomodādum. Id ad unius ætatis homines/ &
bella contraxeris. Vt & notam:quam in Pœno,
Scytha/ ſcires eſſe perpetuā:eā in Italo uolueris
eſſe temporariam:Quid?ita ne ego te,uel non ſo
brium perplexe loqui? ita ambigue diſtinguere?
ita obſcure interpretari exiſtimem? ut in te inter-
pretādo:Sphynge ſit opus interprete? In re præ
cipue:in qua tu ita aperte,ita plane latine,ita cō-
fidēter (ne dicam hoſtiliter) ſine ulla exceptione
pronuncias,Italum bellacem tam inuentu rarū,
q̄ Pœnum fidum,q̄ Scytam eruditum. Eraſme
Germane,cœlo Italo,terræ Italæ,genti italæ,non
ſæculo ignauiam exprobras:nō unius ætatis mili
ti imbelliam tribuis:altius tu uulnus Italo nomi-
ni infligere uoluiſti: q̄ ut id unius æui ſpatio cu-
rari,ſanariue poſſet: Qui credo,quod in certam
hanc ueneras opinionē,latinas literas Italis abs
te iam penitus eſſe præreptas: rei quoq; milita-
ris præſtantiam,a tuis iam Germanis Italo præ-
reptam poſteritati inſinuare es conatus. Quos
& ſi nos fortiſſimos,pugnaciſſimoſq; ſciamus,ac
in ſtataria pugna immotos prope non negemus:
non tamen non ſæpe a noſtris uictos,cæſos,fuga
tos,legimus,audiuimus,uidimus. Quāuis,ſi men
te recte utimur,ſi uiuendo aliquid didicimus,ſi le
gendo aliquid profecimus,longe plures,lōge præ
ſtantiores bellicæ ſunt uirtutes, q̄ quibus auda-
cter,prælium initur:conſtanter armis decernitur,

intrepide mors oppetitur. Hanc enim laudem, etſi in prælio magnam non negamus: non ideo tamen in bello ſummā exiſtimamus, iudicamus eſſe ſolam. Nam quis eſt tam parum in caſtris uerſatus? tam minimū claſſico aſſuetus? qui igno ret, non ſemper eſſe ignaui militis mortem effuge re, & ſe patriæ ſalubriori uictoriæ reſeruare? ceu nec timidi, nec incauti Imperatoris, aliquando re ceptui canere: ſuaſq; copias licet pugnæ ardore inflāmatas, in pacatum reuocare. Neſcias plus ne gloriæ hoſtibus, an ſuis, & patriæ calamita-tis, duces illi afferant, qui cum ſuos audacter præ lium inire, inq; confertiſſimos hoſtes ceu imma-nes feras irruere inſpectent: ſe, & ſuos, malunt ob ſtinatiſſime perdere: quā, uel ſi belli ratio ſuadeat, ciuium ſalus hortetur, patriæ utilitas, & decus ef flagitet, ne ignauiter tamen ſe geſſiſſe uideātur, ſuos pugnæ ſubtrahere: niſi forte Minutium bel-laciſſimum, Fabium ignauiſſimum iudicemus. Sed quid ago? piget me Eraſme ad ueterum exē-pla, tanq; ad auxilia euocanda delapſum: cum iā inde ab ipſo huius lucubrationis exordio animo propoſuerim meo: me ueterum hiſtorias, perinde ac Syrtes declinare: ne tam immenſo quaſi acer-uo rerum a noſtris terra, mari, bellicoſiſſime: ac fe liciſſime geſtarum, ultro, undiq;, uel nolenti, ſe ſe offerentiū inexhauſtus numerus, me prius obru-at illas attingere tentantem, (receſſere enim cuius ætas poſſit?) q; te tua illas oratiōe ut inanes clu-dere apparantem, opprimat. Sed ſis tu quidem

tum probas,ita ſubtilis:cum delectas,ita ſuauis: cum moues,ita uehemens,ardens, & concitatus, ut quæ contra nos dicas,nobiſcum facere uideantur,nunq̄ tamen diis,hominibusq́ inuitis,Itallum omnium gentium conſenſu,omnium ſæculorum memoria, omnium autorum teſtimonio pugnaciſſimum, raro bellacem facies: & niſi me ratio fallit:in Caluo Caluum uellis Eraſme. Qui, cum in nulla natione alia,uno tempore, diuerſis in locis,uariis,bellicoſiſſimiſq́ cum hoſtibus, tot ſimul optimos,ſapientiſſimoſq́ imperatores, toties legeris:Itali tamen nominis odio occæcatus, q̄d oculis toties ſpectaſti :animo nō hauſiſti: aut ſi hauſiſti,ut ingratum, inuiſumq́, e memoria expuliſti. An tibi animos fecerit Annibalis iudiciū? qui omnium Imperatorum maximum Macedonem pronunciauerit?ac ſi ille idem,expreſſa uera rurſus interrogando ſententia,non Italo primas, ſed Macedoni ceſſerit. Sed fuerit ille magnus, ut quidem fuit maximus,nec is ſolū, ſed multi p̄terea alii,e,Græcia illa uetere,tum diſciplinæ,tū fortitudinis quodam quaſi ſeminario: Quis tamen illorum Italis imperatoribus,qui diuerſis temporibus innumerabiles floruerunt,locum caſtris melius cæpit?commeatum tutius expediuit?ab inſidiis tuti⁹ cauit?ludibriis militaribus,fallacibuſq́ conſiliis callidius luſit?pugnæ tempus oportunius elegit?aciem ſollertius ſtruxit?ſubſidiis cautius firmauit?At ſi Italiam præclariſſimorū Imperatorum,& ducum feraciſſimam ſemper fuiſſe

coactus tandem fatearis/quod a ueteribus, gra-uiſſimiſq; ſcriptoribus, ita traditum inficias ire non poſſis:non ita (ſi dis placet) bellicoſiſſimorum militum,ac equitum,copiam,Italiæ iure ceſſeris: perinde quaſi non ab iiſdem illis ſæpe ſit literis mandatum (ſi ueteranus ueterano opponatur. Tyronem enim,e,quacunq; gente animo,& cor-pore deficere conſtat) e,nulla natione militē Ita-lo foſſam celerius duxiſſe: obiecta tela obliquis ictibus promptius deflexiſſe: ſcuta, agilius tra-ctaſſe:ſudes,altius fixiſſe:miſſilia,robuſtius intor ſiſſe:laborem,patientius hauſiſſe:famem,diutius toleraſſe. Quod uero ad uitæ prodigalitatem at tinet, Quis Italo,& Romano libentius ſe pro pa-tria deuouit? quis in ferrum, in flāmas ardentius pro libertate ſe iniecit? quis in uoraginem? in ſoli abrupta ſe alacrius pro focis, & aris præcipita-uit? Nulla acies,nulla legio,Macedonica phalan-ge habita eſt immobilior:hanc tamen acies Italæ diſſiparunt,diſiecerunt,diffregerunt:idq; tum no ſtrorū robore,tum arte. Veteres enim noſtri di-ſtinctiores illas,ac pluribus partibus conſtantes extruxerunt:quo facilius quacūq; opus eſſet, par tirentur: ac commodius iungerentur. Nondum tamen hæ tot ſimul uirtutes militarem ſcientiam abſoluunt:& adhuc aliæ longe plures, longe cla-riores ſuperſunt. Quas neq; hic locus ut refera-mus,expoſcit:neq; ſi expoſceret, eas pro dignita te, longa experientia,magno ſtudio,ſingulari elo quentia me complecti poſſe cōſiderem. Ideo cō-

ſulto prætereo uarios oppugnationum aſtus, diuerſorumq; machinamentoꝝ artes: quibus cuniculi hoſtium, obliquis cuniculis excipiũtur: & cœptis munitionibus palam, & clam obuiam itur. Quæ clariſſimorum ſcriptorum teſtimonio, ut Italorum propriæ ſemper ſunt habitæ, ſic barbaris minus cognitæ fuerunt. Aenea autem tormenta, quorum uſus non multis ante ãnis apud Foſſam Clodiam eſt repertus, ut ſilentio inuoluam: ueteris militiæ ratio, dignitas, & uirtus efflagitat: iis enim tantus ineſt impetus, tam horribilis fragor, uis tam ineuitabilis, ut neq; peditis, neq; equitis, neq; ducis uirtus explicatis in aciebus, diutius ſubſiſtere, multiſq;, e, præliis incolumis euadere poſſit. Scilicet id unũ mortis genus noſtra nondum ſæuitia, ſeu ignauia potius, excogitarat: ut qui ignauiores eſſent, e pugna plerunq; ſuperiores excederent. Hæc etenim tormenta, non cominus, ut gladii, feriunt: non eminus, ut iacula transfigunt: nec admota mœnibus, ut arietes, uerberãt: ſed ueluti fulmina, q̃ lõgiſſime excurrũt, diſiiciũt, diſſipant, proruunt, proſternunt. Ac propterea, qui ſunt timidiores, ea libentius tractant, tantoq; ſe tutiores in prælio exiſtimant: quanto ſint a periculo remotiores. An non ſæpe contingere cernimus (ut non ipſe Mars (ueluti ille eloquẽtiæ deus rotũdo ore intonuit) ſed ignauiſſimus quiſq; fortiſſimum quenq; ex acie pigneretur. Quid igitur mirum ſit, ſi paucorum (ut olim) uirtus contra longe numero ſuperiores nũc eminere, excellereq;

non poſſit? Vnde factũ nõ temere credas Eraſme ut exorietibus noſtri æui bellis, ideo noſtræ acies externis uiſæ fuerint minus bellicoſæ, ꝙ hoc gene re minorum præſertim tormentorum, quã pau- ciſſimi e noſtris uterentur: Quod ubi Itali duces animaduerterunt, uideruntq́ꝫ, nullum, aut q̃ꝫ mini mum locum uirtuti, & gladiis, in præliis ſupereſ- ſe, ſuum quoq́ꝫ militem his minutioribus ex ære fuſis, conflatisq́ꝫ tormentis, armare ſunt coacti: breuiq́ꝫ effecerunt: ut barbari, qui illum ut timidũ, deſpicabantur: timendum ſint experti. Quam- obrem, quo id cogito magis, eo admiror magis, te id ætatis uirum, ea rerum cognitione, iis tot edi tis literarum monumentis, Italum bellacem rarũ inuentu cogitaſſe, ne dicã ſcripſiſſe: & iam quar- tum inuulgaſſe: cum ſi uel bibacem Italum rarũ inuentu poſuiſſes, eſſet adhuc, cur repræhẽdi poſ ſes, quod in apertam earum nationum offenſio- nem, odiumq́ꝫ incurreres: quæ facilius hoc uitium ſuſtinuiſſent, quod uino magis, q̃ꝫ ui in prælium aguntur: ac leneo magis, q̃ꝫ Martio furore perci- tæ, mortis potius metum non ſentiunt: q̃ꝫ mortẽ non metuunt. Vtpote quæ ſæpius in caſtris, in mediiſq́ꝫ urbib⁹, inter ſe Bacchi numine cõcitatæ ſeditiones excitent: q̃ꝫ Martis ardore inflamma- tæ, cum hoſtibus in acie manus conſerant. Quas licet nos quoq́ꝫ pugnaciſſimas non negemus, ꝙ animæ ſint prodigæ, ꝙ ordinem non facile deſe- rant, longe tamen plures, longe præſtantiores ſũt belli, q̃ꝫ prælii laudes, artes, & commoda, Quid?

non illæ ſunt magis ueræ uirtutes militares? illæ inq̃ non magis propriæ?nõ magis perfectæ? qui bus imperium paratur: partum cum in officio, tum etiam in beneuolentia continetur. Quibus liberæ ſæpe ciuitates, inuictæq; gentes, aut ſpon te in amicitiam noſtrorum ueterum uenerũt:aut, qua nulla fuit uictoria illuſtrior, nulla ſtabilior, fi- de, iuſtitia, ac uictoris temperantia illectæ, malu- erũt Italo, & Romano imperio uiuere, q̃ ſuis le- gibus imperare. His igitur, ſimilibuſq; uirtuti- bus, non ſola uitæ prodigalitate, non ferina illa rabie, quam Barbari pro uirtute habent:ueræ for titudinis uera laus quæritur:æternaq; bellicæ di- ſciplinæ gloria comparatur. Hic tu tñ Eraſme exiſtimes nolim, me Romanarum hiſtoriarum a- deo rudem, ut neſciam:adeo callidum, ut diſſimu lem:adeo peruicacem, ut negem, rem Romanam uiribus primum ſuis (externis enim nõ poterat) labefactari ceptam: mox reip. ſumma ad unum deuoluta, libertateq; oppreſſa, uariis caſibus ſub Cæſaribus agitatam:quantumq; unius, aut alte- rius Principis cura, ueluti ſenile iã aliquod cor- pus, ægritudine leuari uiſa eſt: tantum ſequentiũ ſtultitia indies magis grauius fuiſſe afflictã. do- nec Stiliconis perfidia ad internitionem prope eſt redacta. Sed nõ propterea uel illo tu tempore Italos, Romãoſue, merito imbelles fuiſſe dixeris: oppreſſa enĩ libertate, ſublataq; optima illa reip. forma, corruptis imperantium moribus, Barba- riſq; Italia potitis Italorum fortunas, famemq;,

non famam cupientibus,cui mirum ſit?ſi cum im
perio res quoq; militaris cōciderit?Adde qđ reꝝ
humanarum ea eſt inconſtantia,ea certa cōditio:
ut quæ magnis cepta principiis,longis aucta ſuc
ceſſibus,ad ſummumq; ſunt rerum faſtigiū ſub-
lata,tandem conſeneſcant,& conruant,eſt neceſ-
ſe.adeo iuſta homines, & imperia fati neceſſitati
ſunt obnoxia.licet cum urbe Roma mitior fati
uis fuerit:quantum enim militaris diſciplinæ, ac
imperii detraxit:tantum chriſtianæ, ideſt ueræ re
ligionis adiunxit. Et quum gentium āplius eſſe
non potuerit:facta eſt(Græcis quāuis ad ſe id de
cus trahentibus) humanæ pietatis caput. At
quoniam Eraſme forſan iam cupias, ut nos no-
ſtro animo,nr̄is ſenſibus impōamus: ac id quod
neq; eſt,neq; eſſe poteſt:ut ſomniculoſe, ut oſcitā
ter,tanq̄; exploratum,manifeſtum, oculiſq; ipſis
expoſitum,credamus. Te nō de priſci, ſed de no-
ſtri æui noſtro milite ignauo ſenſiſſe: ideoq; in eā
tum ſententiam lapſum, quod cum illud adagiū
explicabas:tot bellis Italiā ardere ſciebas:ut bre-
ui nullam noſtra imbellia futuram putaueris: ne
dicam cupiueris,aut ſperaueris. Tum tamen,aut
incuria circumuentum, aut longiore ſcriptione
fatigatum,aliaue quapiam grauiore cura diſten-
ctum,in tantæ rei cenſura,non ita te plane latine
eſſe locutum:ut nos,qui in medio ſum⁹ latio na
ti, quid tu intellexeris,intelligamus. Oportet, &
ni fallor, Eraſme,eſt neceſſe:ut tu,aut e,prouoca-
tione, aut ex integro exercitu, qui infeſtis ſignis
ſolis

ſolus cum ſolo externo certauerit, Aut ex aliqua urbe propugnata, oppugnataue ignauiter, Italũ raro bellacem expenderis, ſtatueris, ſcripſeris, in‑uulgaueris. Si igitur Eraſme Italos in ſingulari pugna ignauos decernis: audi, quid ego contra de illis ſentiam: quanta mihi ſit illorum fortitudi‑nis fiducia: quanta uirtutis ſecuritas: quanta ui‑ctoriæ certitudo: ut in hoc pugnæ genere, uel ho‑ſtium teſtimonio ſtare non dubitem, nõ dubitem Gallorum: non Hiſpanorum: nõ Germanorum, non tuorum Batauorum: qui in Italia tot diuer‑ſarum nationum prouocationibus ſæpe interſu‑erunt: & aliquando forſan præfuerũt. Ex quibus omnibus tam diuerſorum morum, linguarum, & uoluntatum, ſi unus aliquis non mecum ſentiat: non faciat mecum: biſque tot annis Italum eo dimicandi genere uictum ſe uidiſſe dixerit. Ego me, meamq; omnem de hac re, orationem retexã, fatebor ultro, teſtabor libenter: omne italum no‑men, omnibus locis, omnibus ſæculis, quocunq; belli, & armorum genere, fuiſſe imbelle, fuiſſe igna uiſſimum. Nec modo Italum bellacem tam inuen tu rarũ, q̃ Pœnum fidum, q̃ Scytam eruditum, ſed nulla unq̃ arma tractaſſe, nulla unq̃ uidiſſe; Gamphaſanteq; ipſo omnium mortalium igna‑uiſſimo, Italum eſſe ignauiorem. Quid multis? teſtem unum e tuis profer, uel adornatũ: qui ſin‑gulari certamine duos tot duellis Italos uictos ſe uidiſſe affirmet: modo nomẽ eorũ qui uicti ſint, & loci, ubi uicti, proferant, perorata eſt tibi cauſa:

cedimus:uiciſti,herbam damus. Sin uero nõ de prouocatione,ſed de integro ex Italis exercitu; contra externum Eraſme optas tuum ut hoc enygma interpretemur. Quantum nunc ego memoria repeto, nunq̃ ex quo Carolus Gallorum rex regno eſt Neapolitano potitus, ſolos externos,cum ſolo Italo, qui toto tamen exercitu collatis ſignis conflixerit,recordari mihi uideor conflixiſſe. Et ſi forte in hac me re minus tu memorem depræhenderis:obliuioſi nomen ultro æquo animo ſubeam:qui, ne hoc quidem,ne uulnera, quæ uix dum coiuerunt,recrudeſcant,meminiſſe me uelim. Id tamen non ſolum memini:ſed certiꝰ eſſe affirmo:q̃ ea,quæ ſunt (ut Græcorũ eſt prouerbium) apud Sagrã geſta:nunq̃ Gallum:aut Hiſpanum,aut Germanũ,nunq̃ ſimul omnes in Italia poſtea ſine Italo, aut duce, aut milite,aut utroq; pugaſſe:ne dicam uiciſſe. Ter tamen Italum ſolum delectu habito,non ſemper tamẽ toto exercitu aduerſus externos non ſolos,ita animoſe,fortiterq; congreſſum:ut uel cum uictus fuerit, non tu iure illum bellacem inficieris. Quis enim cõmunem belli Martem,dubiumq; belli euentum non nouit? Quiſue imbellem eum uocarit? q fortiter dimicando,non turpiter fugiendo, occubuerit? Quis demum Italum unq̃ his bellis uictum omnino dixerit? Qui nunq̃ in unis caſtris ita uictus fuerit: quin uicerit in alteris. Primum igit̃ cum Carolũ Gallorum Regem capto licet Neapolitano regno ſuperbientem:ac Gallias magna

Italiæ parte,aut amica,aut nō aduerſante,Iaco- bo pꝛeterea Triuultio,ac quibuſdā aliis ſibi Italis ducibus adiunctis,repetentem,ſoli Itali, Venetis auſpiciis,Franciſco Gonzaga duce,non uitarūt modo,ut imbelles,ſed Tarri licet uorticoſi flumi nis incerto uado,altiſſimis ripis,obnatiſq; ſalictis diſcluderentur:ac pauci pròpterea e peditatu ua da tenuerint,ita tamen nauiter inuaſerunt,ut niſi peditem,equitemq; ſimul,ingentis prædæ amor, a certa uictoria diſtràxiſſet:niſi magna pars co- piarum ſub ſignis citra fluuium remanſiſſet,Niſi ſociorum Sfortianorum non minor,Gallum e ſuis finibus fugatum magis, q̄ profligatum ma luiſſet:fugáq; cum uinceret, feciſſet, nūq̄ ille rex ex eo prælio in urbem Haſtam ſe ſe incolumem recepiſſet,Qua in pugna, ſeu tu Gallos uictores uelis,quod aliquanto maiorem,q̄ acceperit, ho- ſti partim prædam ſecuto, partim lacunis, uor- ticibuſq; fluminis, partim iuſſu a certamine di- ſcluſo,ſtragem intulerint.Quod Rodulphū Gon zagam,ac Rhinucium Farneſium clariſſimos du ces ſtrauerint:ac propterea deſtinatum iter tenu- erint, Seu tu cōtra Venetos, quod Gallum impe dimentis exuerint, Barbonium eximium ducem cæperint,multos e nobilitate gallica ſtrauerint: Regem ſuorum conſternatione territum, regia in ſigna exuere adegerint, in fugam, nec qua uolu- erat,illum,dum de pace ageret, clam, nocte intē peſta,uerterint, nunq̄ profecto Eraſme Italum non bellacem iure dixeris,Cum tantum tu Regē

ſolis Venetis armis Italia pulſum non audiueris modo,ſed uidere potueris:ſed exploratum certe habueris. Iterum uero idem Venetus non cum eodem tamen Carolo,ſed cum Ludouico, qui illi ſucceſſit,Rege,coactus magis,q̄ uolens, pugnauit:In quo tamen bello non modo Iulius ille ſecū dus Pōtificum maximus cum reliqua omni Italia, ſed Germania, Gallia, Hiſpania, tota prope Europa,contra unum Venetum cōſpirarat (cauſam præterimus,& quod nota eſt, & quod hiſtoriam non ſcribimus) uariiſq; illum locis,de conſilii ſentētia,omnes, undiq; (ut cuiq; opportunum uiſum) lectiſſimis copiis,uno tempore,ita hoſtiliter inuaſerunt,ut ne in ſuis quidem undis, altiſſimoq; Venetum mari, remotiſſimiſq; ſuis inſulis tutum,pleriq; omnes non temere putauerimus. Maxima autem belli moles,a, Ludouico Gallorū Rege imminebat:qui non ſolum cum omnibus ditiſſimi ſui regni uiribus fines eſt Venetos aggreſſus: ſed cum totius Inſubriæ robore, multiſq; clariſſimis Italiæ ducibus: in quibus, ne alios enumerem: præſtantiſſimus ille feliciſſimuſq; imperator Iacobus Triuultius:cuius poſtea ductu, nunq̄ res Gallica in Italia non fuit florentiſſima: Venetorū autem Imperator erat Nicolaus Vrſinus Pitiliani Comes: Dux peditatus Aluianus, Qui,ut erat ſtrenuiſſimus,& moræ impatientiſſimus,Imperatore,licet cum robore exercitus abſente,& rei ſummam fortunæ credere dubitante, rei tamen bene gerēdæ occaſionē adueniſſe ratus

cum ſolo peditatu tantis animis inuadentem ex-
cepit,ut,niſi ſexcenti cataphracti,non dico fugiſ-
ſent,ſed in ipſo pugnæ congreſſu defeciſſet: ho
ſtiũ duces ſuoꝶ terrore, & ſtrage moniti,certam
eo die Venetaꝶ acieꝶ futuram uictoriam iudica
uerint. Ille igitur peditatus tanta uirtute,tãta fe-
rocia eſt uictus,ut ex illo (quis crederet?) nemo
fugerit:nemo nõ fortiſſime dimicans, nemo ſine
magna circa ſe hoſtium clade, nemo nõ aduerſo
pectore confoſſus ceciderit:nemo uel cum mor-
tuus,nõ ſcutũ,nõ telũ adſeruauerit: nõ iram,non
ferociã ſpirauerit. Dux uero ipſe ita oĩa præſtã
tiſſimi ducis circũeundo,hortando , animos fir-
mando,nunc metu minuendo, nunc ſpe accẽden
da,aliiſq; acriter pugnandi incitamentis, munia
obiuit: Vt nõ prius,licet iam cum paucis ſupereſ
ſet,animum, atq; arma abiecerit: ꝙ pertinaciter
pugnans, ante regis tentorium ,e, quo illum iam
ſuorum clades exciuerat, & uulneratus, & tanta
fuerit indole captus,ut & uictori,& Regi, & Gal-
lo,capt⁹,nõ ludibrio(ut ſolet)nõ cõtẽptui,ſed ad
miratiõi ſimul fuerit,& gloriæ. Qđ tantũ ducẽ,tã
bellicoſiſſimi peditat⁹ cæpiſſet:illũ.n.ducẽ nõ ut
ea fortũa inuitabat,poſtea tractauit,ſed ſemp in
dulgẽter:ſemper in sũmo honore habuit. Scilicet
ſapiẽtiſſim⁹ ille Rex,ſimul aĩo reputabat: quãtũ
in omni re:& in bello p̃cipue fortũa poſſet:quaſ-
ꝙ diis grãs agere debebat: ꝙ cũ toto Veneto ex
ercitu nõ cõflixiſſet,ſimulq; aut p̃ſagibat:aut ſal-
tẽ cõtingere poſſe uidebat,ut aliquãdo tant⁹ dux

laboranti Gallo, aut ſalutem, aut uictoriam celeritate, qua ille erat ſingulari, inopinanti afferret, Nam quis Franciſco, qui poſt eum Gallorum regno potitus eſt? tot horas contra immotas illas Heluetiorum phalanges, conſtanter: animoſe, fortiter propugnanti præſto, ac opinione celerius adfuit? uictoriamq; attulit? Italus cum Italis adfuit, attulit Aluianus, Quis cum Germani tui perfractis alpium clauſtris, patefactoq; ad Venetoꝝ pernitiem itinere, Cadubrium occupaſſent, ducta longis itineribus per aſpera, ac feris prope inacceſſa loca, expedita Italorum manu, Germanos ne nuncio quidem cladis relicto cecidit? cecidit Aluianus. Quis proximo illi anno cum Germani Carnorum regiõem Veneto intercepiſſent? multæ equitum turmæ, ac peditum cohortes ad Naonis portum conſediſſent? Opſopiumq; aliꝰ Germanoꝝ exercitus cingeret: Hiſpani ad Ateſte caſtra haberent? eſſentq; Aluiano impedimento, ne Patauio obſeſſus egrederetur: Quis inquã omnem tum ſpem in celeritate ponens, ad Naonis portum tam deceptis qui Patauium obſiderent, quam qui Ateſte? celerius, q̃ id quiſq; ui humana fieri poſſe putaſſet, aduolauit? aduolauit Aluianus: Quis multis cæſis, multis captis, urbẽ illã recepit? recepit Aluianꝰ, Quis p̄us auditꝰ eſt Hiſpanis, aliiſq;, qui Patauium obſidebant, rediiſſe? q̃ diſceſſiſſe? q̃ hoſtes trucidaſſe? q̃ Opſopium liberaſſe? prius auditus eſt Aluianus. Quis ad Lyrim Imperatori illi Conſaluo Hiſpano,

cognomēto, a rebus geſtis magno, primus oſten-
dit Gallos numero ſuperiores poſſe ſuperari? pri
mus oſtendit Aluianus. Quis primus ponte flu-
mini impoſito Gallos inuaſit? fugauit? ſtrauit?
primus inuaſit, fugauit, ſtrauit, Aluianus. Quas
ego res geſtas, non tam hic attigi, ut clariſſimum
Imperatorem laudarem, q̃ ut hæc Eraſme ſine
bellicoſiſſimi militis frequentia fieri non potuiſ-
ſe demonſtrarem. Ut quē Italum ſeu ſolum, ſeu
ſocium, ſeu auxiliarem, ſeu peditem, ſeu equitem,
ſeu ducem, In prœlio pugnaciſſimum, in bello
pertinaciſſimum, in obſidione, ſolutum, inuictū
uictoremq; uideres. Hic alii præterea duces, ac
Imperatores Itali, qui noſtra tēpeſtate bellis, aut
præfuerunt, aut aliqua ſaltem cum laude interfu-
erunt, iure ſuo exigere poſſent, ut ſuorum quoq;
geſtorum, ſi non ordine omnia explicarē, ſaltem
(ueluti magnam urbem prætereūtibus turres ſo-
lemus: aliquaue illius inſignia tantū ædificia oſtē
dere) ut ſua illuſtriora quædam decora raptim
indicarē. ſuſcepti tamen muneris ratio id prohi-
bet, facitq; ut ſatis nunc eſſe iudicemus: ſi nuda il
lorum nomina recenſeam, quo ex illorū frequen-
tia, & numero, militum, equitum, Centurionum,
Anteſignanorum, Tribunorumq; noſtrorū quan
dam quaſi uberrimam, ac denſiſſimam ſegetem,
non tam animo uideas, q̃ oculis prope cernas.
Habuit igitur Italia, e, quibus multi adhuc uiuūt,
florētq; inſigni laude, in una Colūnia (ut ab hac
quæ prima ſe obtulit incipiam familia) una hac

noſtra ætate,Proſperum,Fabritium,Marcũ An
tonium,Mutium,Aſcanium,Stephanum, Alexã
drum,Martium,Camillum,Iulium,Sciarram,&
cum his Pompeium.Quem licet Cardinalem,du
bites,utrum duces in caſtris belli conſilia explicã
tem,uehementius ſint admirati:An patres in Se
natu,ſententiam de rep.dicentem,frequẽtius ſint
ſecuti. Habuit in Vrſina Virginium, Iulium,
Iordanum,Carolum,Paulum,Fabium, Camillũ
Nomentanum, Marium, Valerium, Nicolaum
Pitiliani,Gentilem Virginium Anguillariæ comi
tes:Ioan.Antonium Grauinam, Neapolionem;
& eiuſdem factionis,ſi non domus, Bartolomeũ
Aluianum,Laurentium Ceretem, & Io. Paulum
filium. Habuit in Farneſia Galeatiũ, Rhinuciũ,
quem apud Tarrum fortiſſime dimicantẽ,a Gal
lis cæſum ſuperius narrauimus,Petrum Aloiſiũ,
& Ranucium illum, qui in ſua, in qua extinctus
eſt,adoleſcentia,tam rarum fortitudinis ſpecimẽ
dedit,tam incredibilem, certamq; uariarum uir
tutum ſpem de ſe excitauit, ut non tam illi fata
uitam inuidiſſe,q; Romæ,ne dicã patri, qui nũc
Romæ feliciſſime imperat:Pomœrii prolationẽ,
Priſciq; imperii, recuperationem præripuiſſe ui
deantur. Habuit in Sabella,Lucam, Iacobum,
Traianum, Siluium, Troilum, Antonellum, &
Baptiſtas duos. In Comitum familia Iacobum,
Frãciſcum,Antoniũ,Ioannem Baptiſtã.Cæſarẽ,
Marianum,Stephanum,Ioãnem: & hos omneis
unius urbis Romæ primarios Ciues. In Gõzaga

uero Franciſco illo Marchione, qui apud Tarrũ cum Carolo Gallorum Rege fortiſſime dimica- uit. Federico, Fernando, Aloiſio, Pirrho, ſe Iactat Italia. Iactat & Aualo Marchiõe illo Piſcario, & Marchione Vaſtio, huius, non ditionis modo, ſed etiam uirtutis herede. Gloriatur Marchione Pa- ludio: ac Iacobo illo Triuultio ſapientiſſimo inui ctiſſimoq; imperatore, quem honoris cauſa ſæpe nominem neceſſe eſt. Ioãnem Mediceum doluit: & adhuc dolet, tum fuiſſe extinctum: cum illius opera maxime indigeret. Nec eſt cur Italiam in Ballionia familia Io. Pauli, ac eius filiorum Ma- lateſtæ, & Horatii pudeat: Non Ducis Termini: Non Petri Mariæ ſancti Secundi Comitis: Nõ Gabrielis Martinengi. Non Guillielmi Caietani: Non Laur. Cibo, Non Guidonis Rangonii, Non Pirrhi Caſtri Pierii Reguli, non Pauli Luciaſci, nõ Io. Bap. Caracciolæ, non Ambroſii Caiatii Comi tis, non Iani Fregoſii, & Cæſaris filii. Vtq; Italia Philippino Auria uehemẽter triſtatur amiſſo: ſic Andrea Auria principe non modo lætatur inco- lumi, ſed ab omnibus, quæ iminent, maritimi belli periculis, ſe tutam fore arbritratur. Maximo præterea præſidio, nec minori ornamento fuere noſtra ætate Terræ Italæ Palauicinii, Pepuli, Gri mani, Cornelii, Piſani, Grimaldi, Sanſeuerinii, Vi tellii, Tot demum in his, ac in aliis, quas non me- minimus, famillis Duces: ut Italia non modo bellicis ſtudiis pollens, ſed omnib⁹ (ut quõdam) nationibus, (ſi tota ſimul conſpiraret) uniq; aut

Principi,aut Senatui obtemperaret,formidabilis iure ſuo tibi uideri,cenſeriq; potuerit: Verum q̄m eos omneis enumerare,nedum egregia illorum facta referre,a ſuſcepta nimis eſſet prouincia alienum:cum his etiam nunc prætereũdos ducimus: Vrbinatem,Mõferraten.Mãtuanum, Ferrarien. Mediolanen.Duces,dicione Regibus,militari uirtute, ſummis Imperatoribus comparãdos.Hos igitur tam multos Eraſme cũ belli laude uiguiſſe audiueris:qua obſecro cauſa? quo probato autore? qua iniuria? quoue odio adduci potuiſti? ut Italum raro bellacem pronunciaueris? cum lõge plures ſint duces,q̄ qui ad alia properanti in mẽtem uenerint:in q̄bus tamẽ recenſendis, ne prætteritorũ famæ derogare,detrahereq; uiderer: fuiſſem omnino curioſior,niſi eos ab his,quibus curæ eſt,res geſtas ſigillatim perſcribere: non nudo (ut a me nunc) nomine: ſed cum ſuis etiam illuſtribus factis celebrari, poſteritatiq; commendari ſciuiſſem. An forſan in tãta Ducum, ſummorũq; Imperatorum copia? bellicoſiſſimorum tu militum,equitumue inopiam ducas? non ducas? non pro comperto habeas copiam eſſe innumerabilem? incredibilem eſſe frequentiam? Quando tot ſimul præſtantiſſimi duces,neq; ſine bellicoſſimis aciebus tot egregia facinora edere potuerint:neq;,ſi uel ſoli hi,tot,tamq; eximii imperatores ſine ullo Italo milite bellaciſſimo extitiſſent,raro bellacem Italum cogitare ſine tacita tuæ uanæ cogitationis apud te repræhẽſione, nec ſine magno ſi

dei apud alios diſpendio id tradere potueris. Nũ
hi tam obſcura bella geſſerunt? ut tu quanq̃ lite-
ris inuolutus, inuolut⁹ & libris: ea audire, ea ſcire
nequiueris? Vtinã Eraſme nõ hoꝝ conſiliis, auxi
liis, opibus, armis, pecunia, frumento, ductu, uti-
nam deniq; (ne noſtra ingenia diſſimulem) non
horum animis in diuerſas uoluntates diſtractis,
his Gallum, his Germanum, his Hiſpanum, ad
ſuarum tamen factionum auxilia uocãtibus, Bar
bari Italiam tentaſſent, res certe Gallorum pri⁹,
mox Hiſpanorum, adiuncto præſertim ſibi Ger
mano, & Italo, in Italia nunq̃ præualuiſſent. nun
q̃ tu minus bellacem Italum tuis monumentis
tam confidenter, literis prodere auſus fuiſſes.
Quam tu rem, ſi ueram eſſe negaueris: externos
quoq; neges oportet, Italis in bello unq̃ uſos, nũ-
q̃ externos Italo, & milite, & duce, ſibi magis, q̃
Italo uiciſſe, doceas oportet, oſtendas neceſſe eſt.
Hoc aũt quis tã duro eſt ore, qui negarit? Germa
niam unum tantum Imperatorẽ habere: uni Gal
lias regi obtemperare: unius regis nutu Hiſpa-
nias florere, concorditerq; agere. Italiam autem
tot prope Regibus regi: quot eſt urbib⁹ munita.
Quæ tam magnæ, tam claræ, tam ſunt opulen-
tæ: ut regna potius, q̃ ciuitates exiſtimes: tamq;
ſunt frequentes: ut ſine ulla dubitatione in nulla
orbis regione, tot, tamq; inſignes urbes reperian-
tur. Quarum aliquæ, licet lõga bellorum iniuria,
tormentorumq; ineuitabili demolitione, ſuccu-
buerint: ſupra fidem tamen eſſe uidetur: q̃ cito

rediuiuæ reſurgant,q̃ facile priſtinam faciem re-
parent,q̃ fortiter ueteres uires reſumant:q̃ pru-
denter priſcam dignitatẽ recuperent. Nec tamen
qui rerump. non ſunt prorſus expertes,non ſunt
prudentiæ omnino inanes,non intelligũt, nõ no-
ſtrorum (ut quidam putant) populorum mobi-
litate,animorumue diſiunctione, ſed poteſtatum
diſſimilitudine,moderantiumq; diuerſitate, bella
ſæpius inter Italos gliſcere:eaq; ſæpe eſſe neceſſa
ria,ne dicam iuſta. Nam cum nulla ſit recta re-
rump. forma:nulla deprauata:nulla ex his mixta
Quæ nunc in Italiæ (ut quondam in ſapientiſſi
mæ Greciæ urbibus) non uigeat:nõ repræſentet:
Cui mirum ſit:ſi bellis aſſiduis premamur? ſi inte
ſtinis ſeditionibus uexemur? ſiquidem multi Prin
cipes diuitias:pauci libertatem :non plures uirtu
tem,plurimi ſua magis,q̃ ſuorum populorum cõ
moda ſequuntur : ſpectant honores. Ita tamen,
ut occultarum cauſarum feliciſſimi indagatores,
hanc uarietatem ad ſiderum affectionem referãt:
nec leuibus rationibus comprobent:aſtrorum ui,
& affulſu,ambitioſiorisq; cœli benignitate, Italis
uel mediocri loco natis ueluti præſtantioris natu
ræ ciuibus,regios imperandi ſpiritus eſſe inſitos :
ac propterea bella ſemper agitare, bella tractare,
& quæ ſuis uiribus nequeant:ea alienis moliri co
gantur. Quod qm̃ ita iam eſt receptum,ut, uel
ſi uelis,id negare non audeas: Tempus iam exige
re uidetur,ut ad extremam noſtræ diuiſionis par
tem tranſeamus. Si igitur non de integro Italorũ

exercitu,non de prouocatione.ſed de urbib⁹ aut defenſis,aut ignauiter ab Italo obſeſſis,nos ueluti ſomniãtes ſolent,cupis,ut te ſenſiſſe credamus: id erit tuam cauſam prodere, noſtram amplecti, noſtram fouere. An ullum bellici facinoris decus hoc æuo contigiſſe exiſtimes?in quo uera militiæ gloria,magis ſpectari, meliuſq; enitere potuerit? An alio Italos in genere ſe laudabili⁹ geſſiſſe? An ullam p̃terea rem hac (ut breuiſſime paulo poſt intelliges) re geſtã eſſe illuſtri⁹?uiſam manifeſti⁹? Ego autem Eraſme (audi quantum mihi de tuo ingenio polliceat: qua te humanitate conſpicuũ putem,qua bonitate præditum rear) animum in ducere nullo modo poſſum,ut credã,te uſq; adeo Italos illos odiſſe, qui ſine ullo externo auxilio, pro Italia ſteterint,uſq; adeo externis,& iis Italis, qui contra Italiam pro externis pugnauerint, fauere:ut illis laudi dederis, quod Comum, quod Genuam, Vrbes non tam ſibi inimicas q̃, quod ueterano milite defenſore carebant,direptiõi obnoxias,omnibus ornamentis,ditioreq; gaza ſpoliauerint:utq; illorũ uirtuti tribueris, quod Nolã, quaſdamq; ſuas alias urbes,nullo alio colore,niſi quod ſtipendio eſſent fraudati,diripuerint,& aliquando incenderint. Quod & Vrbem Romam, tam facile,tam breui ſpatio,tam nulla ſuorũ ſtrage,tam nullo,niſi unius Imperatoris Galli ſanguine,Cæſariani cæperint. Fallereris Eraſme,ſi id noſtræ ignauiæ dares, quod fuit credulitatis: ſi id ueſtrorum fortitudini:quod ueſtrorum fuit perfi

diæ. Reiecerat certe reiecerat,e, Fruſinonis obſi-
diōe Cæſarianos: Germanūq; illo℞ Ducē, Clemē
tis. VII. exercitus. Qui,e,tribus,quos,e,ſolo italo
conflatos diximus,erat tertius. uictoria erat nr̄a.
An uictoria non ſit nr̄a? ueſtros āte fugiſſe,q̄ no-
ſtrorum congreſſum expectare, belliq; fortunam
tentare auſi fuerint? Qua ſi uti ſciuiſſemus: quid
ſciuiſſemus? ſi uti uoluiſſemus: ſi Auguſtini Tri-
uultii Card. Ampliſſimi, ſapientiſſimiq; legati li-
teris, & nunciis de perſequendo, ſi rationibus de
conficiendo bello aures, animumq; admouiſſe-
mus, ſi illi, ad quem rerum ſumma pertinebat, nō
minor tuendæ latinæ Vrbis cura, q̄ perdendæ
Thuſcæ metus extitiſſet: ſi uictorem illum exerci
tum non ſtatim dimiſiſſemus, ſi Vrbem deniq;
non Aquariis, non Cocis, non Tabernariis, & iiſ
quidem externis, ac q̄ pauciſſimis, defendēdam
credidiſſemus: ſed legioni illi: quæ duce antea Ioā
ne Medicæo nihil non geſſerat dignū priſca Ita-
lorum uirtute; poſtea alio duce Cæſarianos intra
Fruſinonem obſeſſa fortiter, feliciterq; ſuſtinuit:
non modo urbem Romam, atq; adeo omnē pro
pe Chriſtianum orbem, in una urbe non amiſiſſe-
mus: ſed,e,noſtris tandem ceruicibus iugum nr̄a
nobis diſcordia impoſitum, excuſſiſſemus. uno
enim in loco Italus, & quantum obſeſſus poſſet,
oſtendit. Qui intra oppidum nec arte, nec natu-
ra munitum, tam ualidum exercitum ſuſtinuerit:
et quantum aperto in campo collatis ſignis: qui
obſidentes hoſtes fugere honeſtius iudicare cō-

pulerit: q̃ tutius dimicare. Sed ſine me hic obſe-
cro Eraſme: quæ corrigi non poſſunt peccata: ue
tereſq;,quibus iam defuncti ſumus, calamitates
præterire: uelaq; doloris contrahere: ne una ope-
ra,inmenſus,qui multum reſedit, multumq; re-
miſit dolor,commemoratione redintegret: neue
illorum animi offendantur, qui plurimũ poſſunt
offendere:& eorum ſimul,qui dici moleſtiſſime fe-
runt, ſe illam,quam hanc urbem incolumem ma
luiſſe. Quæ tamẽ,quod omnium patria eſt gen-
tium,maiorq; fere in ea eſt Germanorum nume-
rus,q̃ Italorum,ne dicam Romanorum: quos an
te hanc tam ingentem cladem conſtat fuiſſe q̃
pauciſſimos: Ne dicam & Hiſpanorũ,e, quibus
quicunq; arma ferre poterant,ex urbe ſenſim di-
lapſi,in Cæſariana ſe caſtra cõtulerunt: Quodq;
plures intra hanc infeliciſſimam urbem,ciues,ad
uenæ,peregrini,erant: qui captã, q̃ ſeruatam ma
luiſſent: Germanus enim Germanum, Hiſpanus
Hiſpanum, Italus ſuæ factionis Italum uictorẽ
fieri exoptabat. Quodq; omnes deniq; a ſuarum
quemq; partium ducibus, aut militibus ſe tutos
ſtultiſſime putauerint: cur tu hanc Vrbem tam
cito,tam nullo fere negocio,magis mireris eſſe ca
ptam? q̃ non triſteris tam frauduleñter proditã?
non miſerearis tam immaniter eſſe direptã? tam
nefarie eſſe dirutam? Cum tuæ ſit præcipue hu-
manitatis,omniumq; Germanorum, noſtras ca-
lamitates miſerari. Quod tum duci Germano
pacem dedimus,cum uictoriam in manibus ha-

bebamus. Quid enim illum, licet ſolo, & finibus Gallum, nō uocem Germanum? qui lingua eſſet Germanus: & ꝑ partibus ſtaret Germanis, quiq; ut eos, quos in ſuis caſtris habebat, & eos ſimul, quos in alteris Cæſarianis caſtris commeatus, ſti pēdiiq; inopia, laborare, tumultuarique nouerat: Germanos ſeruaret: Romanos, et quicunq; Romam, Latium, Ethruriam incoleret, nefandiſſime perdidit. At ſi non itidem ueſtræ eſſe prudentiæ iudicetis, ut noſtræ credulitati, aut (ſi placet) ſtultitiæ, ignoſcatis, q̄ tum uictorem exercitum dimiſimus, cum ab altero erat exercitu Cæſariano me tuendum, tunc ego uos ita interrogem: cur ueſter dux Germanus pacem pro utroq; promiſit? cur Cæſarea diplomata, quibus ſibi componendæ pacis, plena, integra, abſolutaq; facultas dabatur, protulit? ſi eam ſe non poſſe integrā inuiolatāq; utrinq; præſtare ſentiebat, cur utrinq; promittebat? ſi poſſe, cur non præſtitit? cur in dimidiatā pace, integræ ſeruitutis pactionem, bonorum, fortunarum q; noſtrarum omnium interitum occultauit? Sed nos ſtultos, nos cœcos, q ſiue auaritia, ſiue pecuniæ inopia, uictorem illum, e, ſolo Italo exercitum dimiſimus, illam ſaltem legionem retinere debebamus, quæ huius legati licet togati, auſpiciis (tm̄ generoſæ ſtirpis propagatio, clariſſimiq; generis cognatio ualet) Hiſpanorum, Italorum, cumq; duce Germano, Germanorum exercitū, nō mō intra Fruſinonē obſeſſa nauiter ſubſtinuit, ſed noctu illum ſe in tutum recipientem

uidit

uidit,& inſecuta eſt fugientem. Pacem igitur non a nobis ambitā, ſed a Germano ueſtro duce fugato petitam, ſecuri fouebamus. Cum ecce ex altera parte, alter Cæſarianus exercitus: non ille quidem ob res repetitas/& non redditas: non ob ſuos legatos cōtumelioſius habitos: non ob ius belli, paciſue leges a noſtris uiolatas: ſed e ueſtigio, pace audita, tamquā ad eum illa non pertineret: nec ipſe Cæſariano nomine cenſeretur, Quod Barbonium credo, quin Brennum potius Galliæ facem, Italiæ uaſtitatem, totius prope Europæ furiam Imperatorem haberet: ceu lupus ſanguinis ſiti, ſic fanorum præda, fortunarumq; noſtrarū rabie ſtimulatus, miſeram urbem, diu otio, & togæ aſſuetam, recenti pace fidentem, Imparatā, ac dimiſſo illo uictore exercitu, illaq; fortiſſima legione, fere inermem, nec exercitatione modo, ſed geſtatione quoq; armorum iampridem interdictam, inuaſit, cœpit, diripuit, incendit: nullo non genere crudelitatis, nullo non genere ignominiæ nouem integros mēſes affecit. Ac niſi e ſorbitione noſtri ſanguinis, ex altiſſimiſq; deformatæ, ac uariis in locis conueſtitæ urbis ruinis, illum ad Neapolitani Regni defenſionem belli neceſſitas detruſiſſet, Niſi & is eſſet huius urbis Genius, id fatum, ut ſemper ab interitu renaſcatur, ſæpeq; felicius reſurgat, quam calamitoſius conciderit. Vrbs Roma, quæ adhuc Chriſtianæ religionis, ac ueræ pietatis eſt ſedes, eſt chriſtiani orbis caput: nulla nunc prorſus eſſet, æquata ſolo fū

ditus iaceret,& quæ Regum,Imperatorum,Pontificum,ac Heroum,tot ſæculis domiciliũ fuiſſet,nunc uolucrum tantum nidis,ac ferarum luſtris,paſcendiſq; gregibus pateret. Quæ omnia nos mala noſtris tu uitiis,noſtra Imbellia perpeſſos dixeris.Quaſi uero hic non plures habitent aduenæ,& externi,quam indigenæ, quam Itali, Ac non ſit ſæuius, a Germano in Germanos ſæuitum,quam in quod uis aliud hominum genus:ac non plus impietatis in templa, & aras, quam in profana ſit admiſſum?Sed me tandem ab importuno patriæ luctu. & gemitu, ad breuiſſimam ſui relationem illæ reuocant Vrbes,quas ueteranorum italorum præſidio firmatas,hoſtis quãuis numeroſiſſimus,quamuis feliciſſimus expugnare nulla arte,nulla ui potuerit. Ita tamen,ut prius,quas externi,non ſoli tamen, tutati ſint:non diſſimulemus.Ticinum igitur & Neapolim a Cæſarianis fortiter defenſas,& feliciſſime ſeruatas,ultro fatemur:neq; hanc laudem cum Italo communicamus:& quamuis ſine Itali magna manu,& uirtute,multiſq; Italis ducibus ea illis laus parta non fuerit:ſolam tamen illorũ laudem ſimulemus:quorum forſan maior in illis defendendis numerus fuerit.Quod in Parma defenſa,ita liberaliter concedere nequimus.Licet .n.Gallus dux cum ſuo non magno æquitatu, magnam ſe operam in ea retenta gloriari poſſit: maiorem tamẽ Federicus Gonzaga Italus dux, & eius peditatus ſibi iure uendicat: quod maior

ſuerit Italorum, quã Gallorum numerus: maior etiam uirtus. Eodem modo & in Verona propugnata: pro qua licet Germanus ſteterit: ea tamen prope tota. M. Antonio Columnio gloria eſt tributa. Sed redeo ad Ticinum. in quo tuendo, etſi multum Cæſariano tribuas præſidio: plus tamen uicinis, amiciſq; Cæſarianorum copiis tribuas, quæ pro Vrbe illa obſeſſa excubabãt: quæque Vrbem illam Gallo obſidenti oppoſitæ, non modo non infeſtius premi, arctius cingi, impetuoſius quati ſinebant: ſed inſignem, ac omnibus ſæculis memorandam uictoriam, uicto, & profligato, & capto Gallo ediderunt. In ſeruata uero felicius, quam fortius Neapoli, magnam uictoriæ partem ſuam eſſe putat aeris inclementia: Maiorem Lautrechi imperatoris Galli in metandis caſtris ignorantia: aut ſaltem in non mutandis, mutato præſertim anni tempore, pertinacia: Maximam Italus Italæ claſſis præfectus Auria: qui licet cum tot uerius ducibus: quam militibus ex illo ueteranorum exercitu ad id delectis Hiſpanis, in peſtano littore, pari triremium numero certauerit: licetq; ætate noſtra, nec pertinacior, atrociorue pugna cõtigerit: nec in qua utriuſq; gentis ferocia, & uirtus magis ſpectari, eluçereq; potuerit: tam inſignem tamen uictoriam Hiſpano Imperatore deſiderato, aliquotq; ducibus hoſtium captis, triremibus aut demerſis, aut ereptis eſt conſecutus: ut Cæſaris fortunam fidã

illi alioqui, perpetuamque comitem nulla magis labefactauerit: de graduque dimouerit. Et ſi eiuſdem ſubito reflatu, ueluti repentino maris refluxu in amicũ hoſtium portum uictor, uolenſque, cum uictrice claſſe eſt reiectus. Paucis enim poſt diebus uictoriæ gratulatione uix dum deferbeſcente, quibuſdam offenſionibus interpoſitis, a Gallo, aliiſque confœderatis Italis Victorib9, ac obſeſſoribus, ad uictos, obſeſſoſq; Cæſarianos tranſiit, indignanteq;(ut par eſt credere) uictoriam uictis/& obſeſſis apportauit. Quas omneis ſimul res non cohorti uni, uniue legioni, ſed integro exercitui, nec multis adhuc aduerſis præliis fracto, nec ulla inopia laboranti: quin potius quarundam urbium ſpoliis onuſto, tum tamen obſeſſo, & in unius ciuitatis mœnibus incluſo, non paruo adiumẽto fuiſſe, ne ipſe quidem Cæſarianus obſeſſus negauerit: qui Neapolim egreſſus, maiorem prope miſerationem cæpit ex hoſtium cadaueribus, quæ ſubito aeris uitio proſtrata, paſſim inſepulta iacebant, quã ex inopinata, & incruenta uictoria, lætitiam. At in expugnata Cremona (ut tandem ad Italos ſolos, aut Vrbium expugnatores, aut propugnatores reuertar.) Quid adiumento duci Vrbinati fuiſſe Eraſme dixeris? cum præſertim ea Vrbs a tam ualido, tam ueterano, Germanorum, Hiſpanorum, Italorumque milite, & equite fuerit propugnata. An fortunã huic facinori comitẽ adiũxeris? quæ illi in acerrima, ptinaciq; oppugnatiõe? multos

fortiſſimos milites, & Anteſignanos abſtulerit? An in partem rei bene geſtæ amicarum copiarũ, quæ non procul caſtra haberent, auxilii, fauoriſque ſpem uocaueris? Tantundem: quum is nullas haberet, niſi ſuas: nullas ex Italia alias expectaret. At ſi id non fuit: externis iã iã adfuturis confirmabatur? ne id quidem. Quippe qui ſolo Italo uteretur: & qui Venetæ ditionis eſſet: aut Veneti nominis amicus cognoſceretur. At quod hæc omnia abfuerunt, ignauia non abfuit defendentium: non defuit inſcitia propugnantium? Id multo minus. Qui quæcunque ingenti mole opera erigeret, quæcunque machinamenta muris, ſeu foſſis admoueret: ea illi omnia aut ſumma arte ludificarentur, aut infuſo igne, & ad id comparato, leui momento exurerent. Defenſa certe eſt Cremona a Germano, Italo, & Hiſpano tanta arte, tantiſque animis, & uiribus, quantis quæuis Vrbs per tot annos fuerit defenſa: capta tamen eſt unius Itali exercitus, & ducis uirtute. Hactenus Eraſme, cur tu Italum imbellem ſuſpicari, ſomniare ue poſſis, non uideo. Videamus igitur tractim, an in Patauio, Florentia, Laudepompeia, Monopoli, & Barletta, quibuſdamque aliis Apuliæ urbibus tuendis, ſoli Itali contra Italos, externos, ac totius fere Europæ florẽ, pari ſe gloria geſſerint. Venetorum milite (ut iam oſtenſum) a Ludouico Gallorum Rege profligato, Patauium Eraſme (que res adeo eſt uulgata, ut nulla ſit orbis pars tam abdita, tam inacceſſa, ad quam tantæ obli-

dionis fama non peruaſerit)non a Gallo ſolum uictore:ſed a tot ſimul natiõibus,a tot Regibus, a tota deniq; reliqua Italia conſpirantibus, tot menſibus obſeſſum,num ſolo Italo defenſore capi potuit?non modo capi non potuit, ſed ſapientiſſima illa Venetorũ reſp. omnibus gẽtibus ad tantæ rei exitum quaſi e ſpecula intentis, oſtendit:neq; Italo in aduerſis animum,dubiiſq; rebus conſilium:neq; in proſperis moderationem,ac in regendis populis æquitatem deeſſe. Intra Paucos enim annos,ſui ſenatus ſapientia,egregia militum Italorum fortitudine,Ducum uirtute,ſubditorum beneuolentia,& fide,priſtinũ omne Imperium recepit:exiſtimationem,longe quam antea maiorem amplificauit. Italumq; ut ſæpe prælio,ſic nunq̃ bello uinci poſſe,ipſo tanti,tãq; multiplicis belli exitu declarauit. Florentiam uero: quæ me tutiori pelago maledictorum in me maculas non ſine riſu diluẽtem,in procelloſum hoc fretum negligentem magis,quam naufragii metuentem eiecit:non arbitror neſcias:reliqua omni pacata Italia,integrum annũ a Cæſariano exercitu fuiſſe obſeſſam:Nunquam tamen illum(qđ uix exiſtimes)in tam diuturna obſidione,licet numeroſiſſimum,licet lectiſſimum, licet ab omni alia iam belli cura ſolutiſſimum,Florentiæ mœnibus ſcalas admouere auſum. Quem tu,ſi Florentiam capere potuiſſe,ſed noluiſſe,dixeris:ueſtrorum perfidiam,ſi non potuiſſe: noſtrorum fortitudinem,induſtriamq; omnium maximam fatea

re compelleris:Qui non prius ſeſe dediderint: q̄ꝫ oĩ ſpe auxilii deſtitutos,fames,ac ipſa,quæ cũctis humanis eſt uiribus potentior, neceſſitas,ad deditionem attraxerit:tam honeſtis tamen conditionibus:ut accipientium,quam dantium, fuerit fere æquiores. At Laudempompeiam non arbitror,ſed ſcio te accepiſſe,non ab his,quibus Florentia,ſed ab aliis copiis Hiſpanis itidem, Germanis,& Italis,fuiſſe obſidione cinctam:num illa,licet Germanum ducem habuerint:ſunt potitæ?non modo non potitæ: ſed, ut e Germanis, qui ex ea cæde incolumes euaſerunt,noſſe potui ſti:ita ſunt a ſolo Italo reiectæ, cæſæ, diſſipatæ, ut clariſſimus alioqui dux ille,nunquam poſtea exercitum repararit. Reſtat Eraſme, ut quam pauciſſimis perſtringamus:an Monopolim, quã ex Egnatiæ ruinis extructam uolunt:& Barlettã, Barolum olim apud Cãnas oppidum,quaſdamque alias Apuliæ urbes:reliquiæ illæ uerius, quã lectæ Italorum cohortes,& alæ,ignauiter defenderint:quæ extincto illo apud Neapolim Gallorum,ac Italorum exercitu,qui totam Italiam uictor emenſus,Cæſarianos ex urbis Romæ ruinis exciuerat:omneiſq; unam intra Neapolim incluſerat,ad Camillum Nomentanum Venetarum copiarum præfectum confugerunt. Is enim optimis adhuc Gallorum,ac Italorũ rebus,illuc miſſus,ut multas Apuliæ urbes mira celeritate cæpit:ſic rebus poſtea acciſis,non minori uirtute, ac conſilio,iis præſertim auctus reliquiis,contra

uictorem hoſtem tutatus eſt. In quarum uariis; Illuſtribuſq; factis, quid prius miremur? Quod hoſti longa obſidione ſoluto, inſperataq; uicto‑ria potito, ita conſiderate, ita ſtrenue ceſſerint: ut neq; abiectis armis, neq; reiectis ſcutis, pugnanti buſq; magis, q̃ fugiẽtibus ſimiles, Huius ore tuẽ dæ non fugiendi hortis gr̃a, ceſſiſſe ſint uiſæ? An Quod in illis poſtea urbibus defendendis, adeo obſtinate reſtiterint, ut facile apparuerit: plus in noſtrorũ pertinacia, animis, & armis, quam in ue ſtrorum auctoritate, uictoria, & felicitate fuiſſe. Vt que tot bellis, quibus tot luſtris, miſera eſt Italia conuulſa, ſi ii ſoli, & tam pauci Itali eã ſo‑lam belli operam nauaſſent, contra copias præci pue tot uictoriis elatas, tot ſpoliis onuſtas, tamq; ſupra uotum, & cum ne ſalutem quidem ſpera‑rent, uictrices: nullus mortalium non falſo, non temere, bellacem Italum repertu rarum dixerit. obſeſſi enim obſederunt: incluſi in rapidiſſimi tor rentis morem ſæpe eruperunt: palantes hoſtes crebris, ſubitiſq; excurſionibus egerunt: multos e fugientibus coeperunt: multos trucidarunt: nõ paucos inſidiarum fallaciis itercceperũt: aliquot‑que interea urbes uictoribus ademerunt: Plura‑que ex iis unus, qui ordinem ducebant, Simon Thebaldus Romanus militaria hoſtibus ſigna eripuit: Quæ Mineruæ Tholo ſuſpenſa, quiuis facile intueri, numerareq; poteſt: quam quiſquã e ueſtris ducibus, quos ſua ſæpe uexilla in diutur na illa Vrbis direptione, nõ ſine noſtro altiſſimo

gemitu

gemitu explicare, præſeferre, oſtentareque uidi
mus, explicauerit,præſetulerit:oſtentauerit.
Sed quid ego Eraſme cum tot iam urbes a ſolo
Italo egregie defenſas breuiter tibi oſtenderim:
alia Laurentii Ceretis illuſtria bellicæ diſciplinæ
decora non ſine aut odii ſuſpicione, aut obliuio
nis nota omnino conticeſcam? Huius.n.nō par
ua opera,& conſilio,non eæ ſolum quas modo
memorabam Apuliæ Vrbes,ſed ut longe antea
Crema,ſic paucis ante annis Maſſilia,a grauiſſi-
mis obſidionis periculis ſunt liberatæ. In quibus
tutandis,nullum prope eſt in re militari tam ra-
rum,tam ſingulare facinoris genus:quod ille cū
ſuis Italis non fortiter exhibuerit:nullum pericu-
lum tam metuendum:cui ille ultro nō ſeſe intrepi
de obiecerit:nulla laboris,uigiliæ,continentiæ, ce
leritatis,fidei,animiq; magnitudinis fama: quam
ſibi ille ad poſteros non conciliauerit. Mitto qua
celeritate,qua animi fiducia,quo conſilio, quam
nullo ſuorum ſanguine, pontificiis, quas legato
Auguſtino Triuultio ductabat,copiis: Cæſaria-
nos e Fruſinonis mœnibus in ſuum Neapolita-
num regnum nō ſolum ſpe fruſtratos, ſed noctu,
impedimētis relictis,ſe recipere compulerit. Vos
autem quo piaculo intactas elabi patiar Italæ,
ac plane Martiæ,ueræq; chriſtianæ cohortes, &
alæ:quæ duabus Germanis legionibus, pari ſtu-
dio,ſimili uirtute,Germanaq; pietate, ad noſtræ
ſacratiſſimæ religionis corruptores, e Lotorigiæ
finibus propulſandos inflammatis,ſociæ adiun-

ctæ: teterrimam Lutheranorum colluuiem, ueluti denſiſſimã, atrociſſimãq; grãdinẽ, eius primũ pui ciæ, mox reliquarum omnium, omnia late depo= pulari, miſcere, uaſtare, molientem repræſſiſtis? ſed quid repreſſiſtis dico? immo uero diſſipaſtis: & ad unum prope internitioni dediſtis? Quid igi tur i his habes Eraſme quod culpes? quod redar guas? quod illudas? Timorem? at has audaciſſi= me pugnaſſe conſtat: neq; magis de Italis hic lo quor: quam de Germanis illis mediuſfidius inui ctiſſimis: ac una cum Lothoringiæ duce, & equi= te, cœlo conſecrari digniſſimis: Neq;. n. dum Ita los raro bellaces immerito abs te proditos dole= mus: aliarum nos nationum uirtutes, ac egregia facta, aut inuidendo ſupprimimus: aut ſcribẽdo, extenuamus. An tu illas numero fretas confin= gas? at decem tantum millia, ſexaginta millibus impauide prouinciam illam inuadentibus, impa uidius ſeſe oppoſuerunt. An loci fiducia? mu= rorumue ambitu noſtras tam paruas copias cõ fiſas dixeris? at in apertis ẽ campis illa tam egre gia, tam diuina, pugna depugnata? An uiolatã? immutatamue ſuam ab his priſcam religionem crimineris? At lutherani id auſi iampridem ſũt: id quotidie magis moliuntur: An in his tantum pietatem laudes? damnes euentum? at is fuit feli ciſſimus: An his ipſis tantum feliciſſimum prædi ces? at is cuncto chriſtiano nomini fuit omnium maxime ſalutaris. Niſi enim illæ immaniſſimæ, teterrimæq; feræ, horum paucorum fortitudine

ſimul,& pietate,illo ter ualidiſſime, feliciſſimeq́ꝫ inſtaurato certamine, ad triginta quinq́ꝫ millia cæſæ fuiſſent:reliqui omnes,qui ueram,ueterem, immutatam,perfectamq́ꝫ Chriſti religionem, tot ſanctiſſimorum patrum uita ſtabilitam:tot doctiſſimorum uirorum monumentis illuſtratam: tot legitimis conciliis probatam:tot ſapientiſſimis decretis munitam:amplectimur:tuemur:ueneramur:una illa in pugna occubuiſſemus:occidiſſemus:interiiſſemus. Non enim illorum inexplebilem auaritiam,inexpiabilemq́ꝫ amentiam, una capiebat Lothoringia:ſed in eam primum, mox in reliquas omneis Chriſtianas natões ſuæ impietatis arma uertere meditabantur. Atq́ꝫ malorum omnium ſedem,quam acerrimus generis humani hoſtis:truculentiſſimuſq́ꝫ noſtrorum animorum inſidiator,ideo ad Aquilonem poſuit:quod propter illius tractus ingenia, quæ nouis ſemper monſtris procreandis,nefariiſq́ꝫ ſectis excitãdis ſtuderẽt:ac trucẽ ore Aquilonem ſpirarent,perpetuam ibi futuram prævidebat: hi in alium fruſtra locum,& cũ ſua ſunt pernicie trãſferre moliti. An hos rem ſibi pernitioſam molitos miremur? Qui Diuorum ſimulachris paſſim diſiectis,religionibus,cerimoniiſq́ꝫ ſacrorum, & fanorum uiolatis, multiſq́ꝫ in deos, & homines impie,nefarieq́ꝫ commiſſis, furore præcipites agerentur:ac ueluti:quid ueluti?immo plane lymphati in manifeſtum ultro exitium ruerent. Eas .n.nationes,quas nouarum nuptiarũ illecebris,

fortunarum adæquatione, ciborum omnis generis uſu, ſummis Antiſtitibus in ordinem redigendis, Templorum ſpoliatiõibus, in ſuam deteſtabilem hæreſim pellicere nondum potuerãt: eas armis, depopulationibus, cedibus, incendiis, attrahere ſunt conati. E cuius tam funeſti tumultus crimine ego quoq; Lutherum eximerem: ac huius nullo modo culpæ affinem ſacramento contenderem: confidenterq; aſſererẽ: nec eo duce Lothoringiam ſuorum armis infeſtatam, nec eo ſocio, aut ſuaſore, tot lutheranos, a tam paucis noſtris fuiſſe obtruncatos: ſi ii illum huius mali, huius contagii, & peſtis autorem, originem, ac fontem non fuiſſe docuerint: qui id illum nec uoluiſſe, nec putaſſe contendunt. Quaſi quicquam ſit, quod ſapientem minus deceat, quam dicere non putaram: ſitue quicquam ab homine Chriſtiano, & a bono, & ſancto uiro alienius, quã ubi de immutanda, ſeu (ut ipſe exiſtimari uult) emendanda religione deliberet: nõ futuras ſeditiones, non cædes, non ſacrilegia, non rerum omnium, ac ſacrorum perturbationem expaueſcere: Non ex unius ſectæ renouatione, multarum nefandarũ ſectarum renouationem reformidare. Sed quis unquam putaſſet? Lutherum hominem in literarum, hiſtoriarumq; ſacrarum lectione exercitatũ, in diſſerendo acutum, in concionando uehementem: in libidinibus (ut audio) cohercẽdis inuictũ: in ſpernendis opibus conſtantem: præ una tamen ambitione, propagandique nominis ardo

re,eorum exitum non uidiſſe,non exhorruiſſe in teritum? Quorũ iampridem execratas, e que hominum non ſolum animo,ſed præter ſola nomina,ex omni memoria eraſas hæreſes,non tã imitat: quã (ſi poſſit) conatur,ut e multis peſſimis, unam longe peiorem,longe deteſtabiliorem conglutinet,ut ſit Dioſcoro facinoroſior: Arrio perniciofior: Mõtano execrabilior: Manicheo, reliquiſq; id genus portentis,funeſtior. An non ſe iã colligere Lutherus,ſeq; acerbiſſimo ſimul dolore conflictare deberet? Quod ſuam,in qua natus ẽ, religionem, quamq; pacatam, concordemq; a maioribus accepiſſet,tam impie diſtraxerit: tam immaniter diſiunxerit. Quod quantũ habuit ingenii,quantum acquiſiuit ſcientiæ:non ad hominum charitatem, ſed ad perniciem conuerterit. Suos enim non modo nihilo meliores effecit: ſed ut hos,prædæ cupiditate in hanc fœdiſſimam,& a Chriſtiana pietate auerſiſſimam mortem attraxit,ſic reliquos ſuæ huius nouæ, mollioriſq; ſectæ,ſolutioriſq; licentiæ ſtudioſos diſcipulos,ciborum,uoluptatumq; illecebris captos, non ea morte affecit,qua illi afficiuntur: qui corporeis uinculis ſoluti,in beatorum uitam,& ſedem emigrant: ſed ea uita orbauit:quæ iis,ſi caſte, ſi temperate,ſi pacate,concorditerq; uixiſſent: ſempiterna,feliciſſima,diuinaq; debebatur. Sed deſinamus Lutheranos,in quos non conſulto,ſed caſu, (ut uides)incidimus,irritare:ſua nimis ſponte ad reip. Chriſtianæ concordiam perturbandam im

maniter concitatos. Quibus ſi alias uirtutes im-
pertiamur: Modeſtiam nullo modo poſſumus, E uirtutum numero, ut doctiores, quam nos homines, meliores, quam nos Chriſtiani, illam penitus eximunt. Quem enim e priſcis illis (ne de uiuentibus loquar) sāctiſſimis, doctiſſimisq; patribus non aſpernantur? aſpernantur? immo inhumane, ac barbare inſectantur: hunc porcum, illū canem, alium belluam appellantes: ita inani exactiſſimæ doctrinæ opinione inflantur: Ita ſola adumbratæ uirtutis, ſimulatæq; integritatis ſpecie turgeſcunt. Vt igitur Eraſme mea ad te, & ad quod inſtitui, perorādum, ſe referat oratio. Quoniam neq; teſtibus (ut ſolet) neq; argumentis, ſed rebus: quas tu non geri modo audiueris: ſed gerendis intereſſe potueris: ſatis iam aperte uidetur oſtenſum: Italos noſtri æui milites, quocunq; belli genere eſſe præſtātiſſimos. Et ſi multis iam annis, Italia uariis fuerit bellis uexata: nō noſtra tamen Imbellia, ſed ingenito nobis belli ſtudio, quadamq; naturali imperandi cupiditate, externorum auxilia, non modo in Italiam euocata: ſed noſtris diſcordiis & alita, & defenſa: cum tu cōtra, non noſtræ ſolum, ſed omnis memoriæ Italum, omniſq;, quamuis diuturnæ militiæ militē, ſic fruſtra raro bellacem, (ut fruſtra Anaxagoras niuem nigram) uenientibus ſeculis inſinuare, perſuadereq; laboraueris, ac propterea tam manifeſto tenearis: ut non ſolum aperti mēdacii, quod ipſum per ſe eſt teterrimum, ſed pertinaciæ quo-

ꝗ crimen: quod longe tetrius, longe eſt deteſtabilius: apud eas gentes, apud quas Italorum nomẽ peruagatum eſt: ideſt plane ad omnes, ſis perpetuo ſubiturus: niſi ab illa mente, ſententiaꝗ; deſiſtas: non tam meæ cauſæ neceſſarium, quã tuæ exiſtimationi utile iudico: ſi amicis quoꝗ; monitis, quaſi mitioribus remediis, ego te lenire aggrediar: ut ſi te ea quæ a Græcis, ac latinis fidiſſimis, grauiſſimiſꝗ; ſcriptoribus bellica priſcorum Italorum facinora traduntur: ſi tam euidentia, tã recentia, tam oculis inſpecta, noſtrorum militum geſta, nondum flexerint: noſtri forſan amantiſſimi monitus, humaniſſimiꝗ; rogatus, ad ueritatem, quæ ſcribentium eſt anima: tuum ſtilum reuocent: tuam mentem ad communem omnium mortalium ſenſum, ſeu iudicium potius, referant: tuum animũ ad beneuolentiam erga Italos milites, erga ipſam denique amicam Italiam pelliceant: Cui ꝓfecto non tu modo, ſed omnes populi, omnes nationes: omnia maria plurimum debent. Quæ enim regio ſparſa Imperia congregauit? Italia congregauit: Quæ ſanctiſſimis legibus, optimiſꝗ; inſtitutis efferas gentes molliuit? Italia molliuit. Quæ tot, & tã diſcordes linguas latii ſermonis commercio ad colloquia contraxit? Italia contraxit. Quæ omnium gentium patria? Italia. Quæ omnia maria intra pauciſſimos dies pacauit? Italia pacauit. Cui demum (ne ego aut nunc uelle, aut unquã poſſe Italiam laudare uidear: qui non ut a me laudetur;

ſed ne abs te lędatur, laborem) ipſum quoq; cœ-
lum debet? ipſum quoq; cœlū debet Italiæ: Quæ
quod Deorum cultu omnes exteras nationes ſu
perauit: quodq; ſuis quāplurimis ciuibus in cœ
lum relatis, Cœlitum numerum adauxit: cœlum
ipſum reddidit auguſtius, effecit uenerabilius.
Anne uero ſola Germania non debeat Italiæ? De
bet ſane Italiæ Germania non parum: Itali enim
illi orbis domitores in Germano ſolo antiquas
Vrbes non ad uictoriæ libidinem eruerunt: ſed
nouas, & pulcherrimas, ad beneuolentiæ luculen
tiſſimum teſtimonium extruxerunt. Age uero
(ne longinqua repetam) laboranti abhinc bien-
nio periculoſiſſimo Turcarum bello Germaniæ,
nonne Italia recentiorum iniuriarum oblita, bel-
licoſiſſimas legiones ſuppetias miſit? non ne fu-
it cauſa non minima? ut hoſtis ſupra fidem nu-
meroſiſſimus e Germania: eque omni Europa
in ſuam pedem Aſiā turpiter retulerit? miſit cer-
te Italia Germaniæ ſuppetias: Hoſtis fugienti ſi
milis e Germania exceſſit. Errare Eraſme, labi,
decipi, hominis eſt aliquando non ſtulti: memo
ria uacillare, ſenis eſt interdum etiam doctiſſimi.
Si qs uero amiciſſime, fidiſſimeq; erroris moni
tus, illum ſpreuerit: contumaciq; pertinacia de
fenderit: Id eſt hominis (ut leuiſſime dicam) ni
hil de ſua exiſtimatione cogitantis: nullumq; ue
ræ laudis guſtū ſentientis. Quid? an ne uero tot
tuis ingenii dotibus te derogare non credas? ſi p
tinacius, peruicaciuſq; in ea ſententia perſiſtas?
cui a

cui,a pugnaciſſimo Italo erectæ in hoſtico Vr
bes,& arces reclamẽt? A ræ ab hoſtibus ipſis ad
Italorum Imperatorum uenerationem dedica-
tæ,repugnent : omnium autorum ſcripta refra
gentur: omnium gentium ora contradicant: cui
in ſolis terrarum ultimis adhuc extantes, Ipſaq;
ſua prope cœlum altitudine cõtingentes ſub-
ſtructiones,ſuis faſtigiis minitẽtur,cui deniq; ma
ria littoribus,portubus,iſulis,ſcopulis,ſolito ue-
hementius,impetuoſiuſq; illiſa,ad illuſioem ina-
niſſimi,impudentiſſimiq; mendacii,ut reboent,
remugiant,reſtrepent,expectes. An cum naturæ,
deiq; tantus erga homines amor extiterit? tanta
etiam cura?ut ipſis aliquando mutis ſermonem,
ſterilibus partum,piſcibus reſponſum,terræ mu
gitum,aeri ſanguineum, ac lapideum imbrem,
cœlo ardorem,diſceſſumq; tribuerit? quibus ſi-
quid aduerſi impenderet:moniti quibus poſſent
ſupplicationibus,expiationibuſue præcauerent,
ſiquid boni: id læti gratiq; præſentirent: Eun-
dem tu Deum?ſeu naturam, iiſdem rebus, in re
haud dubie uera,deorumq; fauore,& numine fa
cta,teſtimonii loco,ad huius mendacii illuſionẽ,
aſſenſum,ſignumue aliquod non tributurã ſpe-
res?Quid ſperes?non metuas?non expaueſcas,
Aderunt(mihi crede)hæc,pluraq; alia, aderunt,
qua poterunt ſignificatione, teſtes: non modo
Italæ uirtutis in bello:ſed ſeruatæ, propagatæq;
religionis in pace:Num ullum tam rarum pieta
tis exemplum extitiſſe unquam exiſtimes, quod

Italus non ſanctiſſime præſtiterit? Numue ullũ bellorum genus in rerum natura excogitari poſſeſ in quo Italus non uicerit? an ullam terrarum partem, oramue? de qua Italus non triumphauerit. Nullus locus, nulla ſedes, nulla ē regio: in qua Italæ, Romanæq; fortitudinis, humanitatis, conſilii, animi, & pietatis, non ſint aliqua adhuc impreſſa ueſtigia. Mihi autem (cum de me cogito) hæc ſimul omnia exibilare, illudere, inſultareque uidentur: q̄ in re tam aperta, tã clara, & qua nulla, poſt homines natos, ſit teſtatior: tam longa uſus fuerim oratione: quodq; te non neglectũ potius, quam tam ieiune, tam moderate, ne dicã timide, refutatum reliquerim. Tuæ tamen tot iã editæ lucubrationes, multiplexq; eruditio, tuaq; iſta, quæ paucis eſt conceſſa, tam multa ſcribendi facilitas, mouit: atq; adeo impulit: Te ut monerem, obſecrarem, ne diutius cũ Italia ſimultates geras: ſed cum illa in gratiã quam celerrime redeas. A qua non latinas modo literas accepiſti, ſed i qua (ut audio) ingnatæ latinitatis uitium uitaſti: puræ guſtum ſenſiſti: ſuccum ſuauioris imbibiſti: tantumq; ex his tibi famæ cõparaſti: ut pauciſſimos tibi hoc æuo opponere, pauciores præponere poſſimus. Nec tamen eſt cur Italorum ſpernas ingenia: ſpernas & eloquentiam: quod bellorum illa diuturna tempeſtas, nõ nihil ab inſtitutorum ſtudiorum curſu illos abſtraxerit. Non enim pauci excellentis ingenii felicitate, ad omnes procellarum impetus, ut ſube

undos, promptiſſimi, ſic ad euitandos, ſolertiſſimi, ad ſuperandos fortiſſimi, naui, & mercibus ſeruatis, e tanto ingeniorum naufragio, in eloquẽtiæ, uariarumque diſciplinarum portum incolumes enatarunt. Habet adhuc Italia. habet, tot præclariſſimos philoſophos: tot Iuris ſcientia conſultiſſimos: tot diuinos Theologos: tot, & tam illuſtres medicos: tot ſubtiliſſimos Mathematicos: Et (ne mutarum artium eximios, & cum ipſa uetuſtute certantes artifices dicam) tot in omni bonarum artium genere eminentiſſimos homines: Quot nomina, ut ſane non omnium noui: ſic, ſi norim: uix enumerare ualeam: & cauſa non poſtulat: ut enumerem: & his ipſis, ſi prætereantur, ut non ingratum futurum arbitror: quod noſtra laude non indigent: ſuis ſatis uirtutibus clari: ſic tibi etiam iucũdum: quod illos, qui neq; poeticem, neq; eloquentiam profiteantur: abs te non magni fieri tui aſſeuerent. Illos uero, qui harum alteram, aut utramq; amplexantur: ac eloquentiam cum ſapientia coniungere adnituntur: qua obſecro animi, qua ingenii, qua doctrinæ fiducia aſpernaberis? quos tu quoq; ſi præ te contemnas: quod tam multa, quam tu nondum emiſerint: nec forſan tam multa legerint: quod tam diu, quam tu, nondum uixerint? Næ melius tuæ famæ: tuæ poſteritati conſules: ſi omni ſtudio, omni cura contendas: ne hos tibi inimicos pares. Hi enim, ut primum Italum militem tam ignauum abs te habitum audient:

acriter tibi iraſcentur: acerbiſſimis te Iudiciis concident: grauiſſimis ſententiis configent: & quo quiſq; poterit ſcriptorum genere, hoſtiliter lacerabunt: turpiſſimaq; mendacii nota deturpabũt: cæterarumque præterea tuarum lucubrationum fidem, autoritatemq;, uel ipſa ſola græce, latine, ac tuſce, in te ſcribentium uarietate: & copia, non parum eleuabunt. Quos ego ne hoc loco, (ut de illis feci) omnino taceam: cum eorundem ſtudiorũ ratio, & cum horum non paucis arcta etiã familiaritas: tum imprimis ea cauſa hortanť: quod cum quotidie noua, ác illuſtria ingenia in Italia emergant: ac ideo illa Tibi tam procul abſenti minus nota eſſe non dubitem: neque tibi inutile, neq; ingratum futurum ratus: ſi hos ſine ullo tamen orationis ornamẽto, nulla aut ætatis, aut dignitatis, aut præſtantiæ ratione habita, curſim (ut quiſq; occuret) enumerem. Quo non ignores, cum quibus tibi literarum Cẽturionibus, Tribunis, & Ducibus, contentio, certamenq; impendeat: niſi bellicam, quam Italis laudem præripuiſti, libenter, ultro, & quam celerrime, integram, incoruptamq; reſtitueris. Caue per deos obſecro Eraſme ea cauſa intumeſcas, omneſq; eruditos Italos præ te fœnum putes, quod pauci, aut forſan nulli, tot uolumiũ, quot tu, ediderint. Nam ſi Bembus, ſi lampridius, Lazarus, Niger, Bonfinius, Pierius, Egnatius, Sebaſtianus Delius, Maioranus, Fauſtus, Recalcatus, Iul. Camillus. Petronius. Tho. Petraſãcta. Laur. Bartolinus: Mar

cel,Ceruinus,Sandrius,Philip,Strozza,& Petr9 filius:ſi Fundulius,Marlianus,Lactant,Ptolome us,Io,Pacũius,Crotus,Scæuola,Balamius, Lati nus Iuuenalis, Lancellotus Politus, Gregorius Corteſius,Arſillus,Dardanus,Fracaſtori9, Mau rus,Roſcius,Seſſa,Vitalis,Modeſtus,Frãchinus, Alex, Manzolus, Binus, Gasbar Contarenus, Paulus Torella,Barto,Simonetta,ſi Caſerta, & Rota Neapolitani:ſi Ludouicus Fanen,Curtius Fregepanis, Iul, Alterius, Flaminii duo, Sebaſtia nus Gualterius, Mariangelus, Franc, Craſſus, Victorius Medianẽ,Cælius Calcagninus, Ianus Calãdra,Io,Chryſoſtomus,Cocceanus,Bellinus, Romulus,& Pompilius filius,Thebaldeus,Fab, Vigil,Petr,Mellinus,Molſa,Superãtius, Coloti us,Vbaldinus,Bloſius,Aloyſius Priullus,ſi(ne & illos ignores:qui iuriſperitiam ſermonis elegan tia,& orationis ubertate exornarunt) Philippus Archintus,Gualterius Corbetta, Burla placenti nus, Andreas Alciatus, Claudius Ptolomeus, Maſſa Galleſius,Rutilius,Albutius ,& cum his duo Antiſtites,Paulus Capiſucchus,& Io, Guidi zonius,ſi præterea & hi Antiſtites, Sadoletus, Marius uolaterranus,Grana,Leander,Vida, Io, Maria Sipontinus,Petr,Craſſus,Scribonius Ti fernas,Iac,Ponzettus,Ninus Potentinus, Anto nius Venantius,Alexander Campegius, Franc, Piccolominius, Si & Ampliſſima dignitatẽ Pri cipes Cardi,Auguſtinus Triuultius, Alexander Cæſarinus, Hercules Gonzaga, Nicolaus Ro

dulſus, Ioannes Saluiatus, Hippolytus Medi⸗ceus, ſi demum hi inquam, aliiq; innumerabiles Itali diſertiſſimi, nondum ſinguli, quot tu, uolu⸗mina ediderũt: qui ſcias, an ex his aliqui iam plu ra, quam tu, ſcripſerint? ea tamen ne præcipiten⸗tur, intra ſuos parietes coerceant? qui autem ex his nondum prouectioris ætatis fines attigere: ſed uix medium ſuorum ſtudiorum ſtadium emẽ ſi, aſſidue promouentur: longius procurrunt: ac indies magis ad humanæ eruditionis, ac facun⸗diæ metam uicinius appropinquant: ſi naturæ beneficio, tuorum annorum numerum icolumes impleuerint: nonne & ipſi tam multa quam tu, poterunt lucubrare? poterunt profecto Eraſme aliqui tam multa: aliqui plura: (aliqui tua ue⸗nia) etiam digniora. Nam licet illa diuturna, ac pertinax bellorum rabies, quam pauloante exe crabamur: noſtris admodum ſtudiis obfuerit, ipſa tamen pax, ut primum eſt reſtituta: alacriores no ſtris ingeniis animos ad illa intermiſſa repetẽda adiunxit: acrioreſq; ſtimulos ad illa reparãda in fixit: neq; ætate prouectioribus modo: ſed & ipſis etiam adoleſcentibus: quos non paucos in mul⸗tis Italiæ urbibus, præcipue tamen Neapoli, Bo⸗noniæ, Patauii, ac Venetiis, non paruum iam elo quentiæ ſpecimen dediſſe: nec paruam bonarum artium adipiſcendarum ſpem de ſe concitaſſe, multorum literis, & ſermone cognouimus. Ego uero tibi affirmare poſſum Eraſme: duos impri⸗mis in noſtra hac Vrbe ſummo loco natos, ſum

mo ingenio prædit oſ eſſe adoleſcentes, q̃ tãtis ad eloquentiam animis, & ad omnes, ueterum more, diſciplinas capeſſendas ſunt agreſſi, tamq;, tã bre ui, profecere, ut nihil, niſi egregium, ac plane Ita- lum, planeq; Romanum, ab his itra pauciſſimos annos expectemus. quos ambos, ut Teulum, Gallum, Colotium filium, Iul. Fabium, aliquotq; alios clariores tirones, in ueteranorum nume- rum non aſcripſiſſem, niſi Proſperum Crucium Bononia omnis, præſente Clemente. VII. & Cæ ſare, cum magna ingenii, & eloquentiæ laude orã tem uidiſſet: niſi & Bernardinũ Maffeũ ornate, copioſeq; ſcribentem, Patauium primum, mox patria ipſa Roma, cum armorum ferendorum libertatem paucis ante diebus a Paulo. III. ſibi ademptam grauiſſime ferret, ſuorum ciuiũ cau ſam agentem, præreptaq; arma ui, ac orationis impetu prope extorquentem, non laude modo, ſed admiratione quoq; dignum iudicaſſent. Ad- de quod non importunum, ambitioſumue exiſti maui, ſi hos ſua ſatis ſponte diſcendi ſtudio fla grantes, ego quoq;, quantum poſſem, inflamma rem: quo etiam noſtros alios adoleſcentes, & pue ros, qui non pauci, iiſdem nunc bonis artibus im buuntur: his laudandis ad tam pulchræ laudis gloriam accenderem. Sed redeo Eraſme ad lite- rarii exercitus anteſignanos, & duces: in quorum non paucis litteræ interiores: ſumma uerborum grauitas, ornata ſententiarum concinnitas: uehe mens orationis curſus: aſſidueq; id moliuntur, id

iſudant,id agunt:id affectant:ut locupletiſſimi,
grauiſſimiq; autores,non ieiuni,ac non ſemper fi
di interpretes euadant: utq; ſuæ lucubrationes
non intra famam poſt obitum ſint:iaceãt,tabe-
ſcant:ſed ipſa cum omnium ſæculorum diuturni
tate lætius germinent: ſpecioſius florcant: uberi
us fœtificent. Nec ut ſuam religionem oratione
perſtringãt,ſed ut uita,& ſcriptis uenerabiliorem
efficiant. Ego certe tibi ſpondeo,& promitto: ho
rum aliquammultos (omnes.n. facultate dicen
di pari,& ſumma laude,eminere non poſſumus:
& contemnendos non arbitror:qui ſequẽtes pri
ma,in ſecundis,tertiiſue conſiſtunt) longe plura
in pœnu habere,quam in platea: longe plura in
priuato,quam in publico:quod tu per te,per te
(inquam) intelliges:ſi quam erudita,quam orna
ta,quam uaria,non quam multa ſint, quæ illorũ
exeant ſcripta,accurate,& ſine liuore metiaris:
quamuis (quod in bonam partem accipias ue
lim) exactiſſima iudicia,non quãtum quiſq; ſcri
bat,quantumue proſit,ſed quantum etiam dele-
ctet:quantum afficiat:quãti deniq; ſit,quod ſcri-
bat:metiantur. Pluriſq; faciant unum Põtani de
ſtellis,unũ Sinceri de partu uirginis libellum (ne
eos laudem, qui nunc ſunt,quos poſteri ueterib9
opponent) quam ingentia quorundam uolumi-
na:quæ licet paſſim legantur:ab illis tantum pro
bantur:qui numero capti,pondus non ſentiunt:
Non ignoramus, Eraſme palmariũ eſſe aliis an-
tecellere. At neſcio an non ſit præſtantius: nõ ſit
pulchrius:

pulchrius:non ſit humanius: ſuperior cum ſis, parem te gerere:neq; alios omnes præ te cœnifacere. Sed putare, uel ſi eximius ſis, poſſe in aliquibus aliquando ab inferiori, uel ſuperari, uel ſaltē non iniuſte repræhendi. Ego, quantū ad me pertinet, quamuis, ut ætate, ſic rebus omnibus, longe me tibi inferiorem, non fatear modo, ſed etiā profitear: meam tamen tua, hac in re, tanto ſuperiorem ſententiam, quanto tuam orationē mea uberiorem eſſe cognoſco, contendo, aſſeuero: neq; ē cur aut tu illam tibi fortuitu (ut ſolet) excidiſſe ſimules: aut ego te orationis inopia lapſum opiner, Cum tu illam diu meditatam, cogitatam, & toties, tamq; diuerſis in locis editam, ut uerā, ſincæram, optimāq; tot ānos cuſtodiueris: Et ego tuam in dicendo facultatem non ignorem. Neq; error eſt tam nouus, tamq; paruus, ut tolerari: neque eiuſmodi: ut in librariorum culpam ullo modo reiici poſſit. Quamobrem collige te Eraſme tandem aliquando: tuumq; iſtum Italorum contemptum (ne odium dicā) depone. Quos ſi præ te non ſatis eruditos iudicas: aut id prudēter diſſimula: aut ſaltem ne uſum quoq; fortiter, pertinaciterq; tractandorum bellorum Italis adime. An uero pro nihilo tu putes hoc efferri? Et ad aures, & ad oculos tam literas, quam acies, & caſtra ſequentium peruenire? tibi nō modo e ueteribus, recentioribuſq; latinis ſcriptoribus neminem in tuo Ciceroniano plane probatum? niſi & in tuis adagiis integræ nationi eam gloriam, eam uirtu-

tem adimeres,qua omnibus illa gentibus, omni-
um gentium teſtimonio antecelleret :Quaq; oẽs,
quæ olim notæ erant,nationes,aut ſuo imperio
ſubdiderit,aut ſæpe prælio ſuperauerit,teq; in tu
is dialogis,ita amarioribus ſcommatis liberius i
dulgere:ut ne illi quidem,in qua natus , & quam
pie,docteq; profiteris,religiõi parcas. Quod ego
nunc,non tam libere tecum loqui auderẽ : ne aut
noſtra admonitio acerbitatem, aut repræhenſio
contumeliam pareret:niſi hac procaciore licen-
tia,& ipſos quoq; lutheranoſ in te irritaueris: qui
edito nup in te libello,te ut ipiũ,ac tuæ religionis
illuſorem inceſſiuere,q, diuum tibi Paulum(bo-
ne Ieſu)fanaticum,diuum Ioannem,multos cre-
pare mundos uiſum,quodq; alia quædam tam
dictu,cogitatuq; turpia,ut ea pius,ac uerecũdus
inimicus tibi exprobrare erubuiſſet,tu cogitare,
nedum literis prodere,nõ exhorrueris. Quæ ego
ut uana eſſe uelim:ſic etiam exiſtimem. Expedit
tibi profecto Eraſme,expedit,ut hanc doctos ob
trectandi conſuetudinem, hanc cauillorum etiã
in diuos acrimoniam tibi detrahas:Nam ſi detra
has,qui tibi merito poſſit obtrectare , non facile
relinquetur, Vnde obſecro?unde uni tibi id acci-
diſſe rearc?q, tot uiri nobilitate,diuitiis , pruden
tia,literis inſignes,te non epiſtolis ſolum,ſed edi-
tis etiam uoluminibus in te ſunt inuecti . Quid
tu Geneſium Sepulueidam Hiſpanum?qui philo
ſophiam,ac Theologiam græcis, latiniſq; literis
nauiter perſecutus , utramq;, & orationis uber-

tate,& uitæ grauitate decorauit: ad ſcribendum contra te traxiſſe cogites? niſi officium? niſi pietatem? niſi ut Alberti Pii principis Carpenſis, uiri omnium doctiſſimorum, ſapientiſſimorumq; iudicio, doctiſſimi, ac ſapientiſſimi, patroni de ſe optime meriti manes, quos tu tam fœdis conuitiis maculaſti, tam iniuſtis maledictorum notis inuſſiſti, purgatos, ſanctoſq; poſteris proderet? Vnde tot in te quorundam iurgia manaſſe ſuſpiceris? niſi q; hi te in te, & i tuis amādis, nimium: nimium in alienis carpendis deprahenderunt. Audita uero hac tua in Italos contumelia, quos contra te cuiuſcunq; nationis eruditiſſimos homines concitatum iri, non dubites? non metuas? Certe illos quoq; in te armabis, qui prius, quam hanc rem nouiſſent, tui, tuæq; eruditionis erant ſtudioſiſſimi, nedum, qui tibi antea erant infenſiſſimi, quiq; paſſim in circulis, & bibliothecis petulanter effutiunt, arroganter obloquuntur, te multa quidem noſſe, ſed (ut de Margite eſt traditum) male omnia noſſe, ac non ſine cachinno blaterant: quibus (malum,) Batauus hic Momus agitur intemperiis? cui non ſatis inſolens, ignominioſum, ſuperbum, barbarumq; uiſum, quod i hoc ipſo ſuo adagiorum uolumine toties aucto, toties emendato, toties edito, bellicam Italiæ laudem adimere tentauerit, Quodque quoddam ueluti belli claſſicum, quo efferas, barbaraſque nationes, ad Italiæ uaſtationem excitaret, cecinerit: niſi & in ſuo Ciceroniano cunctis aucto

tibus, e quacunq; gente latine ſcribentibus Ro
mani ſermonis candorem, ac latiæ eloquen-
tiæ gloriam,quaſi unus ipſe ſit extra omnem in-
genii aleam, arrogantiſſime præripere conatus
fuiſſet. Cum ipſe nunquam tam emendate,
tã accurate,tã ſæpe e tot ſuis quicquã monumẽ
tis ediderit:quod id unus aliquis ſine multis pu-
dendis maculis offẽderit,ſed uti hos nebulones.
Qui ex aliena calumnia laudem,ceu fuci ex alie-
no labore cibũ quæritãt,neglectos relinquamus.
Quid tu Paulum Iouium? qui mihi exciderat, qs
enim oẽs (ut modo dicebam) doctiſſimos Ita
los meminerit? Quis nouerit? quis enumeraue
rit? quid? nonne tibi infenſum, infeſtumq; futu-
rũ cenſeas? qui,quod hiſtorias Liuiana ſcribit fa
cundia,quo ſcribat & fide,altero ab hinc ãno,le-
giones Italas Hippolyto Mediceo Cardinale le
gato,Martio,& Camillo Colũniis, & Petro Ma
ria sãcti Secundi Comite, tribunis,adoleſcẽtibus
his quidem omnibus,ſed quorum tu facta, non
ætatis,ſed immortalitatis iudices:in Germaniã,
eo eſt conſilio ſecutus:ut quæ in tam inaudito,
tam formidoloſo bello gererentur, accuratiſſime
acciperet:oculatiſſime ſpectaret:fidiſſime intexe
ret. Is igitur & teſtimonii grauitate,& orationis
ubertate,ſi in iſto propoſito peruicacius perſtite
ris,neq; ulla ratione ab iſta mente, ſententiaque
deſtiteris:non te acriter refutabit? non acerbe re-
darguet? non infenſe exagitabit? non & audaciæ
plurimum ad maledicendum tuis maleuolis ad-

iunget: cuius teſtimonium, ſi ut Itali, in cauſa Ita
liæ ſuſpectum reiicias: aderunt, aderunt ſponte
Eraſme teſtes, aderunt ultro diuinæ illæ, & omni
bus ſeculis, omnium monumentis: & laudibus ce
lebrandæ, Hiſpanorum cohortes, quæ tam ani-
moſe, tam fortiter, tam conſtanter, tam feliciter
teterrimã illam Turcarum tempeſtatem e Via-
næ moenibus reiecerunt: immaniſſimiq; tyranni
iugum Germaniæ, ac cuncto chriſtiano nomini
metum depulerunt. Neq; enim inuidiam, aut ani
morum anguſtiam in tam rara, tam ſingulari, tã
diuina uirtute extimeſcimus. Omnibus nationi-
bus apertus eſt curſus ad gloriam: Quæ autem
illam, quam affectarunt laudem, ſunt aſſecutæ:
non detrahunt alienæ. Has igitur (haud dubie
ſcio) concordi teſtimonio confirmaturas, Quam
multum legiones Italæ, ut primum in Germani-
am in medio belli ardore peruenere: ſibi obſeſſis
animi addiderit. Quam multum Turcis omnia
late ferro, flammaq; uaſtantibus, terroris iniece-
rint: quam multũ Germanis principibus, (quos
amplitudinis gratia nomino,) auxilii, & præſidii
attulerint. Quamq; illis contra Germanis militi
bus, pudoris inſperſerint: qui in Italia domeſti-
cis, externiſq; bellis conquaſſata, alacrius contra
templa, & aras pugnare uiſi ſunt: quam in ſua
Germania, tota præſertim conſpirante, ſocio Hi
ſpano, auxiliari Italo, pro coniugibus, pro libe-
ris, pro libertate, aris, & focis, pugnauerint. Quo
uel ſolo tam magno, tam prompto, tam oportu

no,tam ſalutari Italorum auxilio,ueſtrorum præ ſertim tam recenti in nos tot, & tam nefandarũ iniuriatum memoria,non tu modo, ſed omnis Germania,licet bellicoſiſſima,Italiam celebrare, in oculis ferre,in ore,& animo,ſemper habere: in cœlum laudibus tollere:omnibuſq; aliis populis, nationibus,gentibus præponere. Quas aut Italus præliis uicerit:aut bellis domuerit: Italumq; bellicoſisſimum,ſapientisſimum, robuſtisſimũ; & ſentire,& prædicare,& ad tuæ,quæ iam literis eſt conſignata,ſententiæ improbationem, ſtabilemq; refutatiouem, niſi eam ex animo prorſus tuo,e que omnibus libris deleri,abradiq; curaueris:ſui iudicii teſtimonium,ſempiternæ literarum memoriæ tradere:ac in columna id ænea, publico decreto incidi,ac perſcribi curare deberet. A quo uos debiti teſtimonii monumento, una for ſan res auertere poſſet,quod noſtrarum legionũ in Germaniam acceſſus, ut Germaniæ maxime fuit ſalutaris: ſic earundem in Italiam reditus Germaniæ fuit non parum incommodus: Qué nos non modo maxime improbauimus: ſed do luimus grauiſſime:tulimuſq; moleſtisſime :in ueſtris enim damnis, noſtrorum damnorum dolorem renouauimus:præteritorumq; malorum uulnera refricuimus. Non tamen eſt cur magis noſtros oderitis:quam ueſtros:omneſq; noſtrorum temporum milites, Qui aduerſus diſciplinam militarem ſunt corruptisſimi,ſunt contumacisſimi,quiq; non tam ad ſtipendia, ad donatiuum,

ad laudem,quam ad raptus, ad latrocinia (de gregariis loquor) ad ſacrilegia, militiam ſequuntur, Quod tamen Eraſme in his Italis ſi non minus ignoſcas: minus porro mireris: quod ſubita conſternatione, ſine ullo futuræ decumationis timore, ſine ducibus, per licentiam, e tanto bello, tam longinquo, in quo nullas Vrbes diripuiſſet, nullam prædam abegiſſent, in ſumma commeatus inopia, præterito ſtipendio iam deuorato, futuro denegato, ad pacem, quæ illi hominu m generi eſt inimicisſima, redire, poſitiſq; armis inglorii degere cogerentur, Et ſi deſertos duces, contemptamq; militiæ diſciplinam in his iure exagites: non eſt porro cur illos imbelles iudices: qui indomitam alioqui Germaniam, quam longa eſt, impacate remenſi, nullo ſuorum deſiderato, in Italiam ſeſe fortisſime receperunt. Cancelli Eraſme, quibus in ipſo me initio uolens circumſcripſi: iam nõ monere modo, ſed etiam cogere uidentur: ut ueterum Italorum clarisſimis, terra, mari, miraculis uerius, quam facinoribus intactis, in noſtris quoque bellis recenſendis finem faciam, ex quibus tamen uix tantum (ut uidiſti) hauſi, quantum ad nudum, ac euidens Italorum fortitudinis teſtimonium confirmandum, ſatis eſſe putaui. An ſit dubium? ſitue incertum? ſi eas tantum res attigi, eas tantum teſtes adduxi, quas neque ſcriptas legimus, neque ante nos natos geſtas audiuimus: ſed, aut dum gererentur, geri accepimus: aut gerendis interfui

mus:nec in aliquo munito(ut aliquando uſu ue-nit)loco,arceue in aliqua,in quam nulla uis hoſtium peruaderet,tuti aliorum calamitates,& ærumnas humaniter ingemuimus:ſed in illa tot menſium Vrbis Romæ tenebricoſiſſima nocte capti, capto principe,capto Senatu,ciuibus partim captis,partim pro patriæ mœnibus obtruncatis, in miſerabili mulierum,puerorum,ac ſacrarũ uirginum eiulatu:eiulatu & matrum ſuos infantes e prædonum manibus eripere conantium, in immaniſſimo omnis ordinis uirorum,& ad eum diem male ſeruatorum ſenum cruciatu,bonis, fortuniſq; direptis,domibus,aut complanatis, aut diſturbatis,fanis ſpoliatis,uix ægre tandem pretio,precibus mendicato redempti, non noſtras ſolũ,ſed publicas quoq; Italiæ ruinas altiſſimo dolore cõſternati defleuimus:diu,multumq; mirati ,tot, & tam uariis laboribus, & tam atrocibus periculis,tam tenue corpus,tot, & tam grauibus animorum moleſtiis,tam tenuem ſpiritum non ſuccubuiſſe:& adhuc mirari nõ deſineremus:niſi illud nobis ſaluti iam fuiſſe animaduertiſſemus,quod exitio eſſe debuerat,Nam calamitatum multitudine, ærumnarumq; grauitate, quibus omnibus horis obruebamur,ſenſum funditus doloris amiſeramus: Quem enim Italum tam ferreo pectore hanc unam rem reputantem (ſi una tantum contigiſſet) non conſternaſſet? quod licet ſæpe uicerimus: nunquam tamen ita uicerimus,ut non ſimul uicti fuerimus, nunquã

contra

contra uicti, quin uicerimus: uiciſſeq;, & doluerit, & puduerit ſimul: Ecquos e tanto illo, e tot nationibus conglutinato exercitu, alios tu putes? quã Italos, primos Vrbem Romam armis hoſtiliter ingreſſos? poſſem illos tibi duces nominare, ſed ne nominem, illorum magis pudor ſuadet, quam meus, ne noceant, timor deterret. At quoniam nõdum ille immenſus reſedit dolor: nondum præteritarum miſeriarum recordatio triſtis, & acerba eſſe deſiit: & illæ tanquam præſentes, & adhuc urgentes, inuitis ſæpe oculis occurrunt: auerſantibus animis obuerſantur: trepidantibus cogitationibus repræſentantur, tuus ille Myconius Caluus Eraſme: & (neſcio quo fato) alius item Calu9, non itidem Myconius, ſed (quod pudet) Italus, effecerunt: ut quæ grauiſſima, nefandiſſimaq; mala obiuerimus: grauiora, nefandioraq; uideantur. Quando ea, ut tu Caluo illo Myconio interpretãdo, noſtrorũ nos ignauia, ũrorũ uirtute perpeſſos, callide hoſtiliterq; poſteris inſinuare, perſuadereq; cogitaſti: ſic Caluus hic, iam nõ amplius Italus, ſed Germanus, ac plane tuus, tuæ cauſæ occulte ſubſcribens, non modo ſuam, & publicam impie, nefarieq;: ſed tuam quoq; (cum minime uoluiſſet) ſtultiſſime prodidit: una enim opera, & tuam manum male eſt imitatus: & literas quas abs te ad me dari finxit: uanas, barbaras, ac ſibi repugnantes dedit: quibus homo callidus cũ callidis quibuſdam amicis mihi: ſi poſſet: perſuaderet: ne defenſionem hanc iam emiſſam, emit

terem: neue ignauiæ uulnera, quæ tu Germanus Italis iniuſte inflixiſti: ego Italus, nullo preſertim maledicentiæ uulnere in te relato, pie, pacateq; ſanarem. Quæ licet poteſtatum diſſimilitudine, Rerump. uarietate, bellorum ſtudio, Imperandi cupiditate, ui ſiderum Italorum pectoribus inſi-ta, contigiſſe dixerimus: exiſtimandum tamē magis: ea fatali quadā neceſſitate, quæ improuidas noſtras mentes occupauerit, eueniſſe. Vt mirandum non ſit, Italorum conſilia, fatorum ui fuiſſe ſuperata. Sed uide Eraſme, quam nos tibi, quam tu nobis, ſimus amiciores, quamq; nos tecū agamus mitius, tibiq; humanius ignoſcamus, qui cū in hoc, qui latiſſimus ſeſe nobis aperit, campo, omneis orationis ſinus uel mediocribus eloquentiæ uiribus explicare, Iudicūq; animos, (ſi apud alios, quam apud te, iudices, hanc cauſam agere uoluiſſemus:) in tuæ ſententiæ iuidiā, ac in tuæ famæ perniciem inflammare potuiſſemus: ſi e Veterum quoq; Italorum inumerabilibus, incredibilibuſq; uictoriis, e que toto orbe relatis triumphis, erectisq;, in extremis utriuſq; oceani littoribus, trophæis, exempla aggerere uoluiſſem9. Cauſæ tñ noſtræ fiducia freti, freti etiam te rerū a noſtri æui milite, ac duce, geſtarum, euidentib9, uiuis, & adhuc ſpirantibus exemplis permotum, priſtinam ſententiam mutaturum: e que omnib9 illam libris, ut uanam, ut inanem eraſurum, ſeu, ut eradatur, quam celerrime curaturum. Nos nuda, & ſola ueterum Italorum fama, populiq; Ro

mani exiſtimatione,priſcorum partes ſatis defen
ſas,notam hanc ſatis abolitam,priſtinum decus;
ſatis conſeruatum putauimus.Ea.n.omniũ mor
talium animis Eraſme,præterquam(niſi iam ſit
immutatus)tuo:priſcorum Italorum bellicæ for
titudinis opinio eſt impreſſa,ea inhæret: inhære/
bitq; perpetuo dignitas:ea maieſtas: ea deniq; e
uariis,ac plane omnibus Italorum uirtutibus, fa
mæ,honoriſq; aura ſpirat aſſidue,homineſq; il/
las inueſtigare,ſcire,imitariq; inſudantes,ſic iucũ
de afflat,ſic recreat ſuauiter,ut nullorum teſtium
fide,nullorum argumentorum acumine, nullorũ
exemplorum autoritate,nulla animorum permo
tione, nullo denique(niſi ad pompæ id fieret
oſtentationem:aut ad officii perfunctionem)illu
ſtrium rhetorum patrocinio,eloquioue indigeat.
Adde,quod ſi in admirationem præcocis uirtu/
tis Adoleſcentibus extraordinaria imperia com/
miſſa:Si Virginibus,ſtatuas erectas:ſi militaribꝰ
uiris,ad corporis ornamentum,armillas, phale/
ras,torques,aureos anulos conceſſos: ſi ad pre/
mium laborum hortos,uillas,prædia, agros di/
ſtributos:ſi ad Clementiæ,liberalitatiſq; exercita
tionem,uectigalia remiſſa, immunitates datas,
captos Reges,liberatos, Deuicta regna, reſtitu/
ta:ſi ouationes,Deuotiões,trophœa,triumphos,
ſi triumphorum ornamenta,ſi deniq; Vrbem Ro
mam ſuas innumerabiles,incredibileſq; uictori/
as,quæ uix cœlo ipſo caperentur,nõ capientem,
hoc uno in loco recenſere aggreſſus fuiſſem:non

minor mihi magnitudo excreuiſſet: nec minori me difficultate circumuentum ſenſiſſem: quam ſi cuiuſdam alius mundi res omneis, unum in quendam cumulum, uno tempore, una opera, coniicere tentaſſem.

A B C D E F G H I k

Omnes ſunt duerni.

Impreſſum Romæ apud Antoniū Bladum de Aſula, Anno Domini, M. D. XXXV.

Antonius Bladus Platina Chalcographus
Ad Lectorem.

Arma Italis aufert calamo Germanus Eraſmus.
Arma Italis reddit Curſius eloquio :
Seruarint armis alii ſua mœnia:dum ſit
Arma magis genti reddere adempta ſuæ.

Lector Hos Impreſſoris errores curſim animad
uerti. In reliquis ignoſce occupato:
In B litera fo. i.
Beniuolum: beneuolum legas
fo. iiii. Tanq̃: lege tamq̃
In C fol. i.
Scytam: Scytham, ibidem:
ne tam immenſo: ne in tam:
In D fol. i.
Enygma: ænigma
In F fol. i. dictio nauaſſe omiſſa eſt:
Magnam ſe operam in ea: magnam ſe operam
nauaſſe in ea,
In H fol. i. monti, emenda moniti:
Hos præterea duces, qui erant in margine, quia
impreſſor omiſit, hic notandos duxi.
In Vrſiua familia Io. Corradum: & Camillum
Pardum
In Ballionia: Carolum, & Braccium:
In Mareſcotta, Sfortiam Habemus.
Vale.

552,969

Digitized by Google